

Ludo Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
10/2014
15. marec 2014

Cena 0,50 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

KEĎ KANDIDÁTI
KLAMÚ UŽ V KAMPANI
Strana 4.

DRAMATICKÝ PRÍBEH
VOJNOVÝCH ROKOV
Strana 5.

HISTORIK ANTON HRNKO
O PRVEJ SVETOVEJ VOJNE
Strana 6.

MUSEL TISO „NAKLUSAŤ“
DO BERLÍNA K HITLEROVÍ?
Strana 8.

REVEREND S PREZÝVKOU
RÁDIO PRIEST
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Osudový deň

Marián TKÁČ,
predseda Matice slovenskej

Zase je tu deň s elektrizujúcim dátumom: 14. marec. V ten deň pred sedemdesiatimi piatimi rokmi vznikol po stáročiach Slovenský štát. Pokúsme sa vykresliť alternatívu k tomuto štátu (po prijatí Ústavy Slovenskej republiky) z rokov 1939 – 1945. Pripusťme teda, že by sa v ten deň roku 1939 Slováci vzopreli Hitlerovi. Žeby Slovenský snem po vypočutí informácie Jozefa Tisa o jeho berlínskom rokovaní s obávaným diktátorom Adolfom Hitlerom nevyhlásil Slovenský štát. Čo by sa dialo ďalej?

Už v marci by nasledoval jednoduchý proces: Francúzi a Briti by mali plné lavóry špiny od umývania rúk, Beneš, ako vieme, bol už emigrantom v teplúčkem a pohodlnom Londýne, Tisovi by nezostávalo iné, len odletieť do Vatikánu, a Husák by zrejme ušiel do Moskvy.

A národ, naši otcovia, mamy, starí otcovia a staré mamy by zostali napospas striehnutím susedom, ako to sľubovalo Hitlerovo ultimátum. Severné Slovensko, teda zhruba dnešný Žilinský a Prešovský kraj, by pripadlo poľskému plukovníkovi snivajúcemu o Poľsku od Baltského po Čierne more Beckovi, juh Slovenska, teda zhruba dnešný Bratislavský, časť Trnavského, Nitrianskeho, Banskobystrického a Košického kraja, by uchvátil admirál bez mora Horthy a Protektorát Čechy a Morava by siahla povedzme po Trenčín a Trnavu.

To naozaj nie je hypotéza, to bola reálna hrozba a mapy, ktoré túto situáciu zakresľovali, už ležali u Hitlera na stole. A o maďarských chutkách niet pochyb. Ved' po tom, čo Maďarsko ako prvé uznalo Slovenský štát, už o deväť dní vojensky napadlo východné Slovensko a bombardovalo Spišskú Novú Ves.

Slovenský snem konal 14. marca 1939 z nevyhnutnosti. Ak by boli Slováci Hitlera „neposlúchali“, nasledovalo by tuhé pomádľovanie, popoľšťovanie a ponemčovanie a nepredstaviteľné strádanie slovenského obyvateľstva. Na smrteľnej posteli v USA to napokon uznal aj Milan Hodža.

(Pokračovanie na strane 2)

Slováci zachránili v Európe najviac Židov v prepočte na obyvateľov štátu

Pripomíname si 75. výročie prvej štátnosti

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archiv SNN

O tom, že vyhlásenie samostatného Slovenského štátu 14. marca 1939 znamenalo záchranu národnej existencie, dnes pochybuje málokto. Navzdory tomu slovenská historiografia dosiaľ nedokázala predložiť objektívne zhodnotené obdobie prvej Slovenskej republiky (SR). Najväčším bremenom sa javí židovská otázka.

Dvojkríž, odveký symbol slovenskej štátnosti.

V súčasnosti jestvujú dôkladne spracované údaje o dôsledkoch prenasledovania Židov počas vojny, no takmer nijaká pozornosť sa nevenuje jeho príčinám. Historik Eduard Nižňanský sa síce zmieňuje o sociálnom pozadí holokaustu, ale z hľadiska vyradovania židovského obyvateľstva z hospodárskej sféry. Nie však z pohľadu postavenia Židov na hospodárskom živote Slovenska do vzniku prvej SR.

■ OSLABENIE VPLYVU

Podľa dostupných prameňov boli Židia pred vojnou neúmerne zastúpení v hospodárskom živote Slovenska. V tridsiatych rokoch minu-

lého storočia necelé štyri percentá z nich vlastnili štyridsaťpäť percent národného majetku. Stanislav Kaššovic vo svojej dizertačnej práci Politická činnosť katolíckych kňazov – poslancov Slovenského snemu 1939 – 1945 uvádza, že „časť cirkevných kruhov na Slovensku sympatizovala s názormi presadzujúcimi oslabenie vplyvu Židov vo verejnom a hospodárskom živote štátu, ale všetci jasne odmietali riešenie židovskej otázky na rasovom základe“. Spomína prejavy kňazov poslancov, v ktorých upozorňovali na vykorisťovanie Slovákov zo strany židovských advokátov a krčmárov a uvádza aj konkrétne prípady.

V súvislosti s vykonštruovaným súdnym procesom s tromi „vlastizradnými“ biskupmi historik Róbert Letz poukazuje na to, že donedávna sa historici opierali o publikáciu Proces proti vlastizradným biskupom Jánovi Vojtaššákovi, Michalovi Buzalkovi a Pavlovi Gojdičovi z roku 1951. Všeobecne sa považovala za knižné vydanie stenografických záznamov z procesu. „V skutočnosti ide o tendenčne skrátené a upravené vydanie týchto záznamov, plne slúžiace komunistickej propagande doma a v zahraničí,“ tvrdí Letz na základe objavy skutočných stenografických záznamov procesu s biskupmi, ktoré sa nachádzajú v archíve Ústavu pamäti národa.

■ ANTISEMITIZMUS

Historik Ivan Kamenec sa prakticky celý život venuje téme holokaustu na Slovensku. E. Nižňanský dokonca jeho prácu o holokauste na Slovensku, napísanú už začiatkom sedemdesiatych rokov, považuje za základnú o tejto téme. Mohla byť v tom čase spracovaná na základe iných zdrojov než výsledkov marxistickej historiografie, o ktorej I. Kamenec hovorí, že ju nemožno odmietať, lebo hrozí porušenie kontinuity? E. Nižňanský považuje Kamenecovu prácu za „kritickú analýzu dejín nielen holokaustu, ale aj vojnovéj Slovenskej republiky, v ktorej naznačil problém autochtónneho antisemitizmu na Slovensku“. Pod-

súva teda Slovákom vrodennú nenávisť voči Židom? Ibaže to vôbec nekorešponduje s počtom Židov, ktorých Slováci zachránili počas vojny. V prepočte najviac na počet obyvateľov. Medzi záchrancami Židov z celého sveta (Spravodliví medzi národmi) je až päťstoštyridsaťosť Slovákov.

Poznámka šéfredaktora Ma-roša Smolca: Slovenskí historici sa v mnohom rozchádzajú v hodnotení prvej Slovenskej republiky. Staršie generácie, tzv. azyloví historici a historici pôsobiaci v čase československého socializmu, môžu mať ovplyvnený úsudok. Ale Ústav pamäti národa i mnohé vysoké školy združujú novú, nezaťaženú generáciu historikov. Tak nech títo mladí historici s odstupom sebe vlastným zhodnotia kvalitu a definitívne celé dejiny prvého slovenského štátu. Pozitívom pre slovenský národ bol istotne jeho vznik nevyhnutný aj na základe geopolitických vplyvov a samotná podstata, ktorej funkciou bola záchrana a kultúrno-spoločenský rozvoj slovenského národa. Jeho výrazným negatívom až príliš vysoká iniciatíva a horlivosť politických predstaviteľov v prijatí protizidovských zákonov. Slovenský snem ich nemal prijímať. Verím, že aj v tomto vydaní Slovenských národných novín nájdete mnoho nových a najmä objektívnych informácií o prvej Slovenskej republike.

3 OTÁZKY PRE:

Petra MULÍKA, tajomníka Historického odboru Matice slovenskej

Matiční historici pre našu verejnosť

• Prečo začal Historický odbor MS sériu besied o dejinách?

Historický odbor Matice slovenskej je vedeckým odborom, združujúcim veľa profesionálnych historikov. Teraz ponúka aj širšej verejnosti cyklické vedecko-populárne Rozhovory o histórii. Tým však nijako neutrpi jeho odborná úroveň. Chceme dať možnosť záujemcom o históriu dávať otázky historikom o kľúčových témach našich dejín. Sme svedkami, že národne cítiaci Slováci dnes akosi častejšie sklzávajú do pasce všelijakých čudných až fantastických obrazov našich dejín. Sme presvedčení, že jedine správnymi argumentmi podkutý národovec obstojí v polemike s protislovenský-

mi tendenciami v médiách a vo verejnosti. Matiční historici radi poskytnú najnovšie overené vedecké poznatky.

• Aký bol ohlas prvej besedy?

Začali sme témou o pôvode Slovanov a Slovákov. Prof. PhDr. Martin Homza, PhD., a Mgr. Adam Mesiarkin sa prikláňajú k autochtónnej teórii a predpokladajú, že Slovania pôvodne sídlili na strednom Dunaji v Karpatskej kotline. Svoje presvedčenie opierajú o staroruského kronikára Nestora, o historické pramene z tohto obdobia, ktoré registrovali Slovanov v tomto priestore, o sv. Martina (pôvodom z Panónie) a jeho epitaf, ale aj o zachovalosť slo-

venčiny v rámci slovanských jazykov. Marcové „rozhovory“ budú v stredu 26. marca 2014 s prof. PhDr. Richardom Marsinom, DrSc. Témou budú o. i. začiatky slovenskej štátnosti (knieža Pribina). Ďalšími témami bude vznik Veľkej Moravy a cyrilo-metodská misia.

• Sú besedy verejnosti prístupné?

Besedy sú verejné. Miestom konania je Jozefínska knižnica v sídle Matice slovenskej v Bratislave. Renomovaní historici sa tešia na účasť odborníkov aj laikov a na ich otázky.

Zhovárál sa Dušan KERNÝ
Foto: SNN

R - 20140015

NEOGRAFIA
MARTIN
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
9770862882007

V SNN 11/2013
SI PREČÍTATE

- Na sociálnej sieti stavajú neznámi islamisti v Bratislave mešitu, aká je pravda?
- Protesty obyvateľov Bosny a Hercegoviny prerástli do stretov s políciou
- Začíname seriál o exteritoriálnych konceptoch maďarskej politiky voči susedom

Smutný osud slovenských Židov je škvrnou na krátkej histórii prvej Slovenskej republiky

Osudový deň v novodobej histórii slovenského národa

(Dokončenie z 1. strany) – Z pozostalosti Mikuláša Pružinského, ministra financií v rokoch 1939 – 1945, vyplýva, že 3. marca 1939 navštívil z poverenia autonómnej slovenskej vlády a s vedomím ministra zahraničných vecí ústrednej pražskej vlády Chváľkovského (zahraničné veci slovenská autonómna vláda nemala v kompetencii) Berlín s jediným bodom programu: rokovať o obchode s Nemeckom.

Pochodil dobre, Záhoráci mohli zarábať na dodávkach kapusty a inej zeleniny do Viedne, ktorá bola po anšluse súčasťou Nemeckej ríše. Už sa chystal domov, keď ho pozval posol od Göringa na stretnutie. Pružinský aj s prítomným Ďurčanským teda zašli za ním a ten ich ani neusadil, ale vychrľil zo seba vyhrážku, že ak sa Slovensko neosamostatní, z juhu po Váh ho obsadia Maďari, zo severu po Váh Poliaci a zo západu po Váh Nemci. Pružinský mu vtedy vysvetlil, že on má poverenie od vlády, aby rokoval o kapuste, a nie o novom štáte. Napriek tomu už na druhý deň pražská propaganda tvrdila, že Pružinský bol žiadať od Nemcov pomoc a tí mu ju prisľúbili

li s podmienkou, že sa Slovensko osamostatní, čo bol aj dôvod pre tzv. Homolov puč z 9. na 10. marca 1939. No a táto propagandistická nepravda bola jedným z dôvodov, prečo bol minister Pružinský odsúdený po vojne Karlom Bedrnom, Čechom, ktorý počas prvej Slovenskej republiky riadil levočský súd, teda kolaboroval s existujúcim režimom za slušné peniaze a bez akéhokoľvek osobného ohrozenia, postihujúceho jeho spolurodákov v Protektoráte, aby potom po vojne pomáhal súdiť a odsúdiť aj Tisa, aj Macha a ďalších, na šesť rokov väzenia.

Zopakujme si teda ešte raz: Slovenský snem konal 14. marca 1939 z nevyhnutnosti. Ak by boli Slováci Hitlera „neposlúchli“, nasledovalo by tuhé pomadařčovanie, popoľšťovanie a ponemčovanie a nepredstaviteľné strádanie slovenského obyvateľstva. Na smrteľnej posteli v USA to napokon uznal aj Milan Hodža.

Áno, smutný osud slovenských Židov je škvrnou na krátkej šesťročnej histórii prvej Slovenskej republiky a neospravedlňuje ho fakt, že z Maďarska deportovali a následne vyvraždili desaťnásobne väčšie

množstvo Židov, vrátane slovenských Židov z okupovaného juhu Slovenska, teda z Nových Zámkov, Komárna či Košíc. Otázka však stojí aj tak: keby v marci 1939 Slovenský štát nebol vznikol, bol by osud Židov zo Slovenska iný, lepší? Bol lepší a znesiteľnejší v Protektoráte, v horthyovskom Maďarsku alebo v Generálnom gourvernemente, teda v alternatívach k Slovenskému štátu?

Židia, žiaľ, trpeli aj v štátoch, kde 14. marec nebol, ba v danom období to nemali ľahké ani v krajinách, kde Hitlerova moc nesiahala. Aj tam sa na nich často dívali zvrchu a obviňovali ich zo zodpovednosti za vojnu! Na tomto mieste nemožno nespomenúť aj to, že medzi slovenskými obeťami holokaustu sa nachádzajú i osoby, ktoré sa na Slovensko vrátili po tom, ako im britské úrady znemožnili dostať sa do Palestíny.

A ešte chvíľku pokračujeme v línii, ako sme začali: Ak by Slovenský štát a osobne Tiso, Ďurčanský a Čatloš húževnato nebránili aspoň akú-takú suverenitu a bojaschopné slovenské ozbrojené sily, bolo by SNP? Kto a čím by bojoval, ak by nebolo armá-

dy, jej bojových skúseností, výzbroje a výstroja? A čo by sa stalo so Slovenskom po vojne bez SNP? Uznal by Beneš a prostredníctvom neho svet, že existuje nejaký slovenský národ? Veď Beneš aj tak existenciu Slovákov len „bral na vedomie“ so škripaním zubov, ale nikdy ju neuznal.

A prežil by vôbec slovenský národ, ak by bol rozkúskovaný medzi nenásytných susedov, bezbranný a bez vodcov? Aký by bol osud môjho otca, tvojej mamy a našich ostatných príbuzných? Výstrely z vianočných Šurian z roku 1938 veľa naznačovali, alebo chce niekto povedať že nie? A posledná otázka: mali by sme dnes svoj štát, nezávislú a demokratickú Slovenskú republiku so všetkým tým, čo máme – a čo, žiaľ, ešte dosťtočne nevieme, či nechceme využívať v prospech nás slovenských občanov a našich potomkov?

Nevieme, či sa nájde občan Slovenska, ktorý by bol s naznačeným veľmi pravdepodobným vývojom pri opačnom postupe slovenských predstaviteľov na jar v roku 1939 spokojný. Nemôžeme sa stotožniť s výkladom slovenských dejín v rokoch 1918

– 1945 tak, ako ho v procese povojnovej pomsty čechoslovakistických a komunistických síl petrifikovalo retribučné súdnictvo a ako bol s celkom jasným cieľom – zlomiť vôľu Slovákov žiť ako osobitý národ so všetkým, čo k tomu patrí – vtlačený do učebnic dejepisu v čase neslobody.

Slováci sa nemôžu sústavne ako šiitskí suniti v irackej Samare bičovať svojimi dejinami. Už toho bolo dosť. Už by sme konečne mali začať hľadať cestu k sebe, a nie od seba. Máme len jeden dom, je to naše Slovensko. V ňom by sme mali všetci žiť svorne a spokojne a spoločne si aj projektovať svoju budúcnosť.

To však len ťažko dosiahneme, keď sa nevyrovnáme so svojou minulosťou. A do tej minulosti patrí rovnako 14. marec 1939 i 29. august 1944. Verme, že Slováci sú rovnakí ako všetci normálni Európania, ktorí si nezakrývajú oči pred ničím a nikým z vlastnej minulosti a ktorí sa naopak vedia poučiť zo všetkých svojich prežitých dejov, zo svojich víťazstiev i z pádov.

Abý sa niektorým vyhli a v iných pokračovali.

SMER-SD má politického spojenca na zmenu slovenskej ústavy

Nielen dve vety v základnom zákone

Ján ČERNÝ – Foto: Slovenské národné múzeum

Vládnci Smer-SD a opozičné KDH sa dohodli na zmenách Ústavy SR. Týkajú sa významných zmien v súdnictve a ochrane inštitútu manželstva. Novela ústavy sa dostane na rokovacie stoly poslancov na marcovej schôdzi Národnej rady Slovenskej republiky. Jej prípadná účinnosť je navrhnutá až na október.

„Návrh je výsledkom širokého politického dialógu, na ktorom sa podieľal najmä Robert Fico a Ján Figel. Návrh predkladáme spoločne. Prejde do druhého čítania a bol by som rád, keby sme potom do tohto odborného dialógu vtiahli aj širšie politické spektrum, najmä štandardné politické strany,“ vyhlásil predseda parlamentu Pavol Paška.

■ ZMENY V SÚDNICTVE

V justícii sa podľa spoločného návrhu má oddeliť funkcia predsedu Najvyššieho súdu SR a predstaviteľa Súdnej rady SR a zrušiť trestnoprávna imunita sudcov. Predsedu Súdnej rady by mala voliť samotná rada, nie ho vyberať prezident. Z nove-

ly vypadli bezpečnostné previerky všetkých sudcov, vykonávané Národným bezpečnostným úradom SR. Sudcovia by však mali prejsť určitou formou kontroly či

AKTUÁLNE

preverenia a ak sa nejaká podoba zisťovania spôsobilosti sudcov do návrhu v druhom čítaní nedostane, Smer-SD konečnú podobu novely neodhlasuje.

■ MANŽELSKÝ ZVÄZOK

Ústava SR sa má na základe novely rozšíriť o dve vety: „Manželstvo je jedinečným zväzkom jedného muža a jednej ženy. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napo-

máha jeho dobro.“ Na porovnanie – súčasný text ústavy k tejto téme uvádza: „Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.“ Zmenou pôvodnej formulácie prichádza na Slovensku „hviezdna chvíľa“ pre KDH. Ako jediné politické zoskupenie, ktoré samo seba označuje za opozičné, totiž dokázalo v spolupráci s vládncou väčšinou politikov ľavicového SMER-u aspoň v takejto podobe presadiť jednu zo svojich špičkových politických tém volebnej agendy.

■ HORIZONT 2016

Hoci KDH a SMER takto verejne dokazujú, že sú schop-

ní spolupracovať, do akej miery je takéto spojenectvo funkčné, môžu naznačiť už súčasné voľby hlavy štátu po prvom kole. V jasných kontúrach sa ukazuje možnosť červeno-čiernej vládnucej koalície aj po parlamentných voľbách v roku 2016. Tento model nie je v Európe nijako výnimočný. Bez problémov funguje napríklad v Nemecku medzi CDU/CSU

a socialistickou SPD. A to dokonca už tretíkrát v histórii krajiny – takáto koalícia tam vládla aj v rokoch 1966 a 2005. Na Slovensku je však podobný zväzok na presadzovanie zásadných myšlienok, politických rozhodnutí a ideí iba tradičným terčom posmeškov, spochybovania, vyhrážok či obviňovania z vierolomnosti.

VŠIMLI SME SI

Nie, to nie je teraz aktuálna mediálna téma o počasí. Slovenské národné noviny si totiž všimli, že v okolitých štátoch rastie výkonnosť textilného a odevného priemyslu. To, čo sa z produkčných kapacít dá obnoviť, obnovujú v ČR. Tam, kde sa čínsky dovoz dá nahradiť, nahradzujú ho v Poľsku domácou výrobou.

Jar by bola, no lastovičiek niet

Na jednej strane sú opatrenia Európskej únie, ktoré už čiastočne zabraňujú zaplavovaniu aj nášho štátu východoázijským textilným brakom, na druhej strane je veľmi mierna konjunktúra a kúpyschopnosť obyvateľov aj „nových“ členských krajín EÚ pomaly stúpa. Začína sa obdobie dopytu po kvalitných textilných výrobkoch. Kvalitných a cenovo dostupných. Príležitosť pre Slovensko sa zrazu javí – nuž, ako „vyšitá“.

Kto z dnešnej mladej generácie si ešte spomenie na „textilné“ regióny okolo Svitú, Senice, Vrbového či Martina? Koľko ľudí je dnes bez zamestnania v Ružomberku, Liptovskom Mikuláši, Trenčíne, Žiline, Lučenci, Holíči, Revúcej, Banskej Štiavnici či vo Svite? Kto si ešte dnes vie zrátať, koľko obyvateľov v týchto mestách zamestnávali textilky, pletiarske závody, odevné firmy, ľanársky a konopársky priemysel?

Tiberghien, Nehera, Rolný, Zbor – to boli svetové značky továrenských výrobcov odevov na území Slovenska. Môžeme pridať Makytu, Merinu... a mnohé ďalšie.

Viaceré odevné firmy v Európe zachytili rastúci trend dopytu po kvalitnej produkcii a konajú. Napríklad vo Francúzsku sa niektoré začali viac orientovať na luxusný segment odievania. Americký Johnson Control kúpil zas niekdajšiu francúzsku svetovú jednotku vo výrobe textílií a vlákien pre autosektor firmu Michel Thierry. Iba my na Slovensku neustále odhadujeme, dokedy nás ešte užijí automobilový priemysel. Namiesto toho, aby sme obnovili naše tradície, zručnosti, aby sme oživilí kvalitné svetoznáme značky a aby sme ľuďom – „Bože môj, to je také ťažké“ – dali prácu.

(ib)

Slovenský katolík je buď s Rímom, alebo s Bezákom

Nepotrebujeme slovenského Luthera

Rím prehovoril, vec je skončená, funguje v cirkvi od čias sv. Augustína. O odvolaní arcibiskupa Róberta Bezáka rozhodol pápež Benedikt XVI., ale arcibiskup a jeho lobisti to za skončené nepovažujú. Aj preto ich agresívne mysle spôsobili skratové konanie a po svätej omši napadli kňaza.

Nedávne stretnutie dp. Jána Košíara s pápežom Františkom vo Vatikáne.

Svätú omšu, ktorá bola na webových stránkach farnosti avizovaná za zdravie a Božiu milosť pre Róberta Bezáka, slúžil op. Ján Košíar. „Ja som len doplnil, aby osvietený Duchom Svätým pocho- pil omyl svojho odmietavého postoja k autorite pápeža. Tiež som povedal, že Trnava, slovenský Rím, bola minimálne od čias

sv. Cyrila a Metoda vždy verná Rímu a ja si želim, aby takou aj ostala. Toto som povedal na začiatku svätej omše, na to zaznel potlesk, niekto vzadu čosi zakričal, ale svätá omša riadne pokračovala,“ povedal pre náš týždenník Ján Košíar.

Pri poslednej prosbe veriacich za zdravie a Božiu milosť pre Róberta Be-

záka, ktorú čítala lektorka, celebrant nahlas do mikrofónu dodal „a za jeho obrátenie“. Už pri slovách lektorky zaznel potlesk a po jeho prídavku ešte zosilnel. „Po záverečnej omšovej modlitbe nejaká pani vpredu čosi na mňa skríkla, ani neviem čo, a ja som už len povedal Pán s vami a dal som požehnanie. Takto prebiehala moja svätá omša v slovenskom Ríme.“ Reči o strachu chodiť po Trnave si bulvár vymyslel.

Na otázku, ako hodnotí protesty veriacich v Božom chráme, Košíar odpovedal: „Je to hanba nielen pre Trnavu, ale pre celé Slovensko. Niektorí žiadajú Bezáka exkomunikovať. Ja si to nemyslím, lebo sa obávam, že by sa z neho stal nový slovenský Martin Luther. A v sobotu som to myslel celkom vážne a úprimne, aby sa vďaka Božej milosti obrátil a pochopil svoj postoj voči pápežovi, ktorého neposlúchol. A zastavil aj ten cirkus, ktorý sa okolo neho robí už skoro dva roky. Je skutočne smutné, keď v kostoloch sú takéto manifestácie. V katolíckej cirkvi nemôžete byť aj za Bezáka, aj za Rím. V kauze Bezák nemôže byť katolík neutrálny. Alebo je s Rímom, alebo s Bezákom.“

Eva ZELENAYOVÁ

Vlastný štát je najväčší poklad

Milan S. ĎURICA

Štátnosť slovenského národa je ešte stále historickou hodnotou, ktorú sa usilujú spochybňovať nielen mnohí príslušníci cudzích národov, ale aj značná časť cudzími historikmi priamo odchovaných alebo silne ovplyvňovaných slovenských historikov a iných vzdelancov slovenského pôvodu. Ale vďaka staroslovenskej štátnosti a vlastnej cirkevnej organizácii, ktorú mu zriadili z iniciatívy kráľa Rastica (846 – 870) byzantskí vyslanci a učители Konštantín a Metod, slovenský národ bol už koncom 9. storočia natoľko vyvinutým etnickým spoločenstvom, že ani neskoršie cudzie nadvlády príbuzných slovanských kmeňov a nakoniec celkom cudzích ázijských Maďarov nedokázali všetkých Slovákov etnicky asimilovať

a vymazať ich národnú identitu z registra dejín. Pochopiteľne, najprv Maďari, potom v novších časoch Česi vyvinuli všetko úsilie, aby meno Slovákov nevošlo do vedomia iných európskych národov. A darilo sa im to najmä zásluhou základnej koncepcie, ktorú dal modernej historiografii jej zakladateľ, berlínsky profesor a historiograf Pruského štátu Leopold von Ranke (1795 – 1886), keď obmedzil vedecký historický výskum na dejiny štátov ako mocenských subjektov. V takomto historickom obraze nebolo jednoducho miesta pre národy, ktoré v 19. storočí nemali svoj vlastný štát. Že však táto pôvodná, hoci objektívne zmýlená koncepcia dejín podnes podmieňuje myslenie mnohých historikov a výplody ich vedeckého skúmania, to

nepodvratne dokazuje najnovšia príručka európskych dejín – Euro-päisches Geschichtsbuch, učebnica pre vyššie školy, na ktorej pracovalo osem európskych historikov. V tej učebnici sa nenachádza

KOMENTÁR

ani najmenšia zmienka o Slovensku ako subjekte slovenskej štátnosti.

Historickým faktom ostáva, že Slováci 9. storočia ako dedičia svojich slovanských predkov, ktorí už dvesto rokov predtým prekonalí kmeňovú spoločenskú štruktúru a vytvorili nadkmeňový zväz vojensko-obranného charakteru, ktorý organizačne upevnil ich vojvodu či kráľ Samo (627 – 653), obnovili svoju štátnosť najprv v Nit-

rianskom, potom v Moravskom kniežatstve a zlúčením týchto a možno aj ďalších podobných kniežatstiev založili robustný štátny útvar predfeudálneho charakteru, ktorý zohral v tom čase dôležitú úlohu tak v internom procese etnogenézy slovenského národa, ako aj v rámci intenzívnych medzinárodných vzťahov s najvýznamnejšími mocnosťami, akými vtedy boli Franská ríša, Byzantská ríša a Pápežstvo. Z týchto dávnych, stredovekých koreňov vyklíčila etnická identita Slovákov ako osobitného národa a prejavovala sa v medziach politických možností a historických okolností podobne ako u iných, najmä slovanských národov.

Ale až v roku 1938 v rámci stredoeurópskej politickej krízy sa politickým predstaviteľom slovenského národa podarilo dosiahnuť vnútroštátne uznanie osobitnej národnej identity a z nej vyplývajúceho práva na autonómne riadenie. Stalo sa to vyhlásením autonómie Slovenskej krajiny 6. októbra 1938 v Žiline, ktoré bezprostredne pripjala česko-slovenská vláda v Prahe, a ústavným zákonom č. 299

z 22. novembra 1938 pražský parlament sankcionoval federatívnu štruktúru štátu Česko-Slovensko. Politický vrchol každého národného hnutia, vlastnú štátnu suverenitu, dosiahlo Slovensko rozhodnutím slovenského snemu, ktorý 14. marca 1939 vyhlásil samostatný Slovenský štát. Tento historický moment a jeho následky nemožno vymazať z dejín napriek tomu, že spomenuté, v podstate účelové zjednodušovanie ešte stále nachádzame veľmi rozšírené aj v odbornej historickej literatúre.

Sedemdesiate piate výročie tohto historického obnovenia dávnej slovenskej štátnosti si zaslúži zvýšenú pozornosť. Lebo žijeme v období, keď vládnu rozličné nátlaky na stále rafinovanejšie obmedzovanie štátnej zvrchovanosti a postupné podriaďovanie najmä menších štátov pod iné. Základné národné hodnoty, medzi ktoré patrí na prvom mieste vlastná štátnosť, si treba pestovať a brániť. Práve my Slováci dobre vieme, čo znamená strata vlastnej štátnosti.

Autor je významný historik.

Ak suverenita nie je suverénna

Ivan BROŽÍK

„Nezaujímam sa, čo sa tam deje. Kým sa to netýka mňa, tak to neriešim.“ Skvelý prístup občana vo veku na prelome medzi „... násť“ a „... dsť“. Skvelý, samozrejme, chápeme, ako je to myslené! Pribúda nám na Slovensku akosi rýchlo generácia Q – od quit, opustiť. Komeriou hodnotovo vymazaná a komerciou preformátovaná. Teraz už ani tak nejde o Ukrajinu, ani o Krym. Na pozadí takmer vojny sa vynorili u nás, na Ukrajine i v samotnom Rusku problémy, s ktorými sme doteraz poľahky žili akosi „btw“, popri, cestou, len tak, mimochodom.

Nie, teraz na týchto niekoľkých riadkoch nie je priestor rozpisovať sa o hodnotách, ktoré odlišujú bytie človeka od iných tvorov, hocijako nech sú inteligentné. Zamýšľam sa nad su-

verenitou. Mojou, našou osobnou, štátnou, mocenskou. Synonymické slovníky ju prekladajú množstvom výrazov, na prvých miestach je však sloboda a samostatnosť. Všetci tí, ktorí sa zaoberajú dianím aj vzdiale-

POZNÁMKA

nejším, ako sú dvere ich bytu či ubytovne, boli a stále viac sú znepokojení tým, čo vyplávalo na povrch po búrke zvanej Krymská skorovojna. „Vladimír Putin a Rusko boli na Západe takí demonizovaní, že Putin si dnes myslí, že horšie to už preňho byť nemôže. Je porovnávaný s Kaddáfim a Asadom, Rusko nevie zabudnúť západnej tlačí kritiku hier v Soči. Teraz je Rusku jedno, že západná verejnosť je pobúrená,“ povedal pre renomovaný nemecký časopis Spiegel expert na zahraničnú politiku a šéf Carnegieho centra v Moskve Dmitrij Trenin. Určite to nie je ten najdôležitejší citát uplynulých dní. Ale zamyslieť by sa mali nad jeho obsahom a posolstvom aj mnohí u nás na Slovensku. Teda všetci tí, ktorí stratili myšlienkovú suverenitu a schopnosť vyhodnocovať súvislosti na základe vlastnej empirie. Od politikov, cez novinárov až po veľkú časť spoločnosti. Toto je výsledok paušálneho kliše o „dobrej Amerike“ a „zlom Rusku“. A nielen výsledok, ale aj krutý dôsledok. Chýba nám na Slovensku schopnosť suverénne, slobodne a samostatne posudzovať súvislosti v živote okolo nás.

Dokonca podľa odborníkov na vnútropolitické súvislosti v Ruskej federácii aj samotný Vladimir Putin

stráca suverenitu, a to, čo sa momentálne deje v Rusku, je skôr prejavom toho, že pákami tamjších dejín už nehýbe len on sám. A to by bolo pre svet oveľa nebezpečnejšie ako nejaký konkrétny, fyzicky existujúci predstaviteľ veľmoci, ktorému sa dá telefonovať, dá sa s ním rokovať a diplomaticky s ním riešiť akákoľvek vzniknutá situácia. Ďalším dôvodom na pochybnosti o stave našej suverenity je konanie našich vrcholných politických predstaviteľov štátu na jednej strane a na strane druhej zas predstaviteľov politických strán, ktoré navonok obhajujú iba svoje stranícke záujmy, nech to nazývajú akokoľvek. Opatrnosť vyjadrení a hodnotení vzhľadom na naše členstvo v NATO a v Európskej únii možno vnímať ako obozretnosť. Ale – veľmi sa vnucuje aj podozrenie zo straty suverenity a podriadenosti skupinovému geopolitickému záujmom. Poľsko sa v týchto dňoch správa „svojstojnejšie“, hoci je členom tých istých klubov. Tá naša slovenská suverenita, žiaľ, nie je až taká suverénna. Upozorňujú nás na to už aj udalosti na Kryme.

AKO BOLO, ČO BOLO

V roku 1993 nakrútilo Košické štúdio STV dokument Veľký poker alebo Malá vojna. Začínal sa faktami: 14. marca 1939 odhlasoval slovenský snem samostatnosť Slovenskej republiky. 15. marca ju uznalo Maďarsko. 20. marca písal z Varšavy maďarský veľvyslanec do Budapešti: „Poliaci veria, že sa maďarsko-poľskú hranicu podarí posunúť na západ.“ 21. marca mu odpovedal minister zahraničných vecí Csáky, že sa vojensko pohne v priebehu dvoch dní a veliteľ generálneho štábu Henrich Werth dal rozkaz na útok proti Slovensku. 22. marca 1939 telefonoval z Berlína maďarský vyslanec Sztojaj, že malé riešenie môžu uskutočniť. Maďari uvažovali aj o veľkom riešení. Ak by nenarazili na odpor, chceli pokračovať až po Poprad. 23. marca 1939 maďarské vojská prekročili východné hranice Slovenska.

„Útok prišiel v čase, keď Slovensko uzatváralo ochrannú zmluvu s Nemeckom,“ povedal

historik Ladislav Deák. Českí vojaci odchádzali z nášho územia, armáda neexistovala. Maďari nepredpokladali, že narazia na odpor. Nerátali s tým, že agresia, ktorá mala mladý štát zraziť na

Utajovaná vojna zostáva v trezoroch

Peter VALO

kolená, spôsobí pravý opak. Za pár dní bolo na východe päťdesiatitisíc vojakov...

Spomienka na Malú vojnu zjednotila odbojárrov i neodbojárrov. V roku 1991 pri hrobe pilota Jána Prháčka prečítal generál Belo Kubica vyhlásenie, že „obrana hraníc Slovenskej republiky pred fašistickým Maďarskom patrí medzi najsvetlejšie miesta našich národných dejín. Mená tých, ktorí pri nej položili svoje životy, patria na listinu historickej cti. Bezúhon-

nosť obranného aktu bola trňom v oku benešovských pragocentristov, gottwaldovských socialistických internacionalistov aj skrytých predstaviteľov maďarskej iredenty. Preto sa pokúsili

kom, ktorí vtrhli na Slovensko s rovnakým cieľom ako Horthy, stavali pomníky. Niektorí by povedali, že nevedomosť Michalovčanov zapríčinila komunistická totalita, ale vzápätí sme ukáza-

ky mučenia. Andrej Novotňák zo Sliepkoviec priblížil hrdinský skon Mikuláša Klanicu...

Film bol postavený na faktoch, svedectvách, dokumentoch a hroboch.

O dva roky neskôr sme so Štefanom Olhom pripravili dokument Spišské memento o bombardovaní Spišskej Novej Vsi maďarským letectvom. Prehovorili v ňom účastníci bojov stíhači František Hanovec a František Cyprich, ako aj pamätníci bombardovania.

Prečo vám o tom rozprávam? Iba preto, lebo pätnásť rokov oba filmy ležia v trezore STV. Ich režisér Eduard Jasan dopadol ešte horšie. Od roku 1998 nedostal v televízii robotu a skončil na úrade práce. Pri sedemdesiatom výročí Malej vojny žiadal riaditeľ košického štúdia STV Štefan Fejko, aby dokumenty odvysielali. Programový šéf STV Roman Lipták zmietol jeho požiadavku zo stola. Uvidíme, či budú pri sedemdesiatom piatom výročí Malej vojny jeho nástupcovia k slovenským dejinám prajnejší.

li skriptá pre stredné školy, ktoré po jej páde napísali Dušan Kováč a Lubomír Lipták. O Malej vojne sa z nich študenti nedozvedeli nič.

V televíznom dokumente prehovorili účastníci bojov generáli Teodor Obuch a Ján Šavel. Mária Butkovská z Pavloviec nad Uhom opisala, ako padol Štefan Butka. Zuzana Gaľová ponúkla príbeh Jána Mattu, ktorý dal ako starosta v Bajanoch postaviť slovenskú školu. Neskôr ho Maďari uväznili a umrel na násled-

REFLEXIA

Kandidát na prezidenta Slovenskej republiky Andrej Kiska potenciálneho voliča, ale nielen jeho, upúta najmä neotrasiteľnou suverénnosťou, rovnako neotrasiteľnou vierou zmeniť celý slovenský svet a z toho vyplývajúcou neobývalou samolúbosťou. Novodobý narcista odmietol, že by mal súkromné lietadlo, hoci jedna z firiem, v ktorých figuruje, ho vlastní. On sám by sa najradšej rozdal celý, bez suity akýchkoľvek politikov – preto sa aj vystrihal s nimi nadviazať vzťahy.

Ukážkový suverén

Nezávislosť je ten jeho kategorický imperatív, s ktorým by chcel obohatiť slovenský politický život. Pritom mu neprekáža, že nemá prakticky nijaké politické skúsenosti. Sokrates mal žiaka, ktorý chcel byť politikom, a pritom sa zaprisahal, že od nikoho nebude získavať politické skúsenosti. Veľký učiteľ ho poriadne vysmial, že chce rozdávať rozumy, ktoré nemá potvrdené inými, až suverén sám z kruhu jeho žiakov odišiel. Rovnako Kiska sa už teraz teší, ako bude nezištne rozdávať svoje rozumy poslancom Národnej rady SR. Podobnosť s Babišovým zmýšľaním nezaprie, ale zdá sa učiť sa aj od neho. Ako hovorí, má svoju cestu, predstavu a myšlienky. Aj preto sa rozhodol priamo pre prezidentský úrad, a nie pre založenie politickej strany. Priznáva, že nerozumie štátnym inštitúciám a nemá s nimi skúsenosti, stačí mu, že na prezidenta by mal kandidovať človek, ktorý má skúsenosti z ekonomiky, zo zdravotníctva a zo sociálnej práce.

Andrej Kiska zbohatol v deväťdesiatych rokoch, keď založil splátkové spoločnosti Triangel a Quatro, služby ktorých využila veľká časť obyvateľstva s nižšími príjmami. Nedávno som našiel preukaz Quatro aj celý splátkový kalendár z tejto spoločnosti. Kúpil som si vtedy stôl za tritisíc korún, ale so všetkými poplatkami ma vyšiel na štyritisícpäťsto. Quatro si dalo päťdesiatpercentnú maržu, ktorá tam zostala zrejme dodnes. Pritom si Kiska robí reklamu, že má v sebe veľa manažérského a sociálneho. Na doméne lhned.cz dostal otázku: Splátkový predaj už pre niekoho v internetových diskusiách znamená úžeru. Čo v takomto prípade s dôverou? Tak Kiska zbohatol a dnes sa so svojim šťastím chce podeliť s ostatnými. Zdravý rozum hovorí, že manažérstvo a sociálne cítenie sa vzájomne vylučujú. A Kiska zostal sporivý. Na predvolebnú kampaň minul tritisíc eur, čo istotne pri takom veľkom a honosnom ciele, akým je úrad prezidenta, nie je veľa. V deväťdesiatych rokoch zarobil toľko peňazí, že sa mohol stať filantropom na hlavný úväzok. Rozhodol sa venovať tomu, čo má podľa neho najväčší zmysel, a to pomáhať iným. Preto chce rovno prezidentský úrad. Podľa Kisku politici si žijú vo svojich zlatých klietkach a o skutočných problémoch ľudí nemajú často ani predstavu. Zato on vie všetko, všade bol a všetko videl. Teraz je jeho cieľom kandidovať za prezidenta a zvíťaziť. Ďalšiu diskusiu, čo bude, keď nevyhrá, necháva na budúcnosť. Samolúbosť, akú len ťažko nájsť...

Peter JÁNOŠÍK

Za prezidenta kandidujú aj nekreditní a sprofanovaní kandidáti

Ked' v kampani klamú, čo po nej?

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Mediálny priestor verejnoprávnych prostriedkov už niekoľko dní obsadzujú prezidentskí kandidáti. Prečo nie? Občania majú právo vedieť niečo o osobnostiach, z ktorých budú voliť tú najlepšiu na najvyšší post v štáte. Niektoré sú verejnosti známe, iné menej a niektoré vôbec. Občania by mali venovať pozornosť tomu, čo kandidáti hovoria, no nespoliehať sa len na ich predvolebné prejavy.

Mnohé totiž nemajú takmer nič spoločné s ich skutočným životom. A to nie je najlepšia vizitka pre kandidáta na prezidenta. Napríklad Milan Kňažko je verejnosti dobre známy. Pôsobí v politike od prvých dní novembrových udalostí. Dokonca spolu s Jánom Budajom sú považovaní za tváre novembra. V roku 1989 vymenil hereckú kariéru za kariéru politika. Aj keď jeho politické pôsobenie bolo búrlivé a sprevádzané neodmysliteľnou teatralnosťou, v politike vydržal dlhé roky. Zakladal stranu za stranou. Povedal že preto, lebo každá sklamala. Kňažko však akosi začína strácať pamäť.

■ KTO PRIVATIZOVAL

Pokiaľ bol v bezprostrednom Mečiarovom time, nevidel nijaké jeho charakterové kazy. Len čo odišiel, narodil sa mečiarizmus, s ktorým, ako ináč, nemal nič spoločné.

Jeho sa divoká privatizácia netýkala. Lebo ako povedal, to Mečiar privatizoval Slovnaft, elektrárne i plynárne... Kňažko nie je sám z kandidátov s politickou minulosťou, ktorý sa takí tým, ako pomohol republike zbaviť sa zlého Mečiara. Tak po poriadku. Sergej Kozlík v nedávnom rozhovore pre náš týždenník povedal, že typickým klamstvom kritikov Mečiara a jeho éry je klientelistická privatizácia. Mečiarovi vyčítajú, že privatizoval majetok za stodesať miliárd korún. Za Dzurindovej vlády, v ktorej mal miesto aj Kňažko, boli v sieťových a strategických odvetviach sprivatizované objemy v hodnote za vyše päťsto miliárd korún. Na to si Milan Kňažko nespomína? Ba podhadzuje to Mečiarovi? Podľa Kozlíka bola kupónová privatizácia (ktorú Mečiar zrušil) absolútnym rozkradnutím štátu, privatizoval sa ňou majetok za stošesťdesiat miliárd korún, priniesla neadresných vlastníkov a štát nedostal ani korunu. Pritom nastalo roztrieštenie vlastníctva. Malá privatizácia zároveň zanechala tridsať miliárd nevratných úverov len v Slovenskej sporiteľni. A to sa uskutočovalo pod taktovkou Mikloša a Dzurindu, teda politických súputníkov M. Kňažka. Vraj utekal zo strán, lebo zlyhávali. Ale spájal sa s politikmi, ktorí stáli pri zrode netransparentného rozkradnutia Slovenska a modrej revolúcie.

■ IDE MU O VEĽA

„Znovu ide o veľa,“ znie heslo na Kňažkových bilbordoch, čo nevdojak či úmyselne pripomína rok 1998. Lenže odvtedy uplynul dosť dlhý čas a občania sa presvedčili,

že veľká zmena v roku 1998 bola iba jednou z tých farebných revolúcií, ktoré zasiahli mnohé krajiny. Našťastie Slovensko bez krviprelievania, no jej následky pociťujeme dodnes. Povedzme len v nepostavených diaľniciach...

Kandiduje i Ján Čarnogurský, ktorý bol proti vzniku štátu, rovnako ako Pavol Hrušovský. Gyula Bárdos zastával v rokoch 1992 – 1994 post hovorcu MKDH. Jej poslanec Pál Csáky v roku 1993 na prvom historickom stretnutí slovenskej parlamentnej delegácie na pôde Európskeho parlamentu (EP) a Rady Európy v Štrasburgu odovzdal predsedovi EP protestnú petíciu o postavení maďarskej menšiny na Slovensku. Radoslav Procházka ako právnik zaujímal k veciam verejným celkom seriózne postoje. No vstupom do politiky akoby sa zahľadel do zrkadla...

■ ŠTRNÁSTI

Z pätnástich kandidátov napokon zostalo štrnásť a napriek tomu, že len jeden môže zvíťaziť, obohatili politický priestor novými myšlienkami. Samozrejme najmä tí, ktorí dosiaľ v politike neúčinkovali. Predovšetkým Milan Melník predstavuje skromného vedeckého pracovníka s medzinárodným ohlasom, národovca a kresťana. Jozef Behýl vstúpil do kampane s odhodlaním zmeniť volebný systém tak, aby slúžil občanom. Z občianskych kandidátov najviac preferencií v prieskumoch verejnej mienky získava „dobrý anjel“ Andrej Kiska. Ako prvý začal svoju kampaň, ale s blížiacimi sa voľbami vychádzajú na verejnosť zarážajúce informácie. Dokonca sa objavil názor, že jeho majetok môže pochádzať z úžery. A sám sa predstavil ako človek hľadajúci svojho boha.

■ KOREKTNOSŤ POLITIKOV

Robert Fico je považovaný za istého kandidáta, ktorý zvedie súboj o post hlavy štátu v druhom kole volieb. Ak bude. Nepochybne je skúsený politik, ale ani on sa nevyvaroval zaužívanému klišé, že Slovensko bolo v deväťdesiatych rokoch medzinárodne izolované. Bolo by iste zaujímavejšie, keby sa už politici odhodlali povedať občanom aj prečo. Je dosť ľudí, ktorých obzor je širší než korektnosť politikov.

Storočnica prvej svetovej vojny

Drahošlav MACHALA

Už som si v tejto rubrike svoje slovo o kráľovi Svätoplukovi povedal, preto volím tému rovnako dôležitú. Slovensko ako samostatný štát nemalo nikdy lepšiu príležitosť ako sa dnes ukázať pred svetom, ale aj v prístupe občanov doma, aký vzťah máme k obetiam dedov a otcov v prvej svetovej vojne, ktorej začiatok pred sto rokmi si pripomenieme práve v roku 2014. Chcem upozorniť najmä na dve povinnosti. Prvou je to, čo už roky robí Klub generálov Slovenskej re-

publiky. To je pestovanie úcty k národných tradíciám! Mám klube viacerých priateľov generálov, ktorí si vybrali cestu ako už poväčšine na dôchodku venovať zmysluplne svoj čas pestovaniu úcty k slovenským predkom, ktorí ako vojaci rakúsko-uhorskej armády, ale potom aj počas druhej svetovej vojny padli na mnohých frontoch Európy a sveta. To, čo vykonali generáli Svetozár Naďovič, Ján Vido, Peter Gajdoš, František Blánarik a ďalší, si zaslúži veľký prejav ob-

O ČOM JE REČ

divu. Predovšetkým je to zásluha Klubu generálov SR a slovensko-talianskej spoločnosti Allegra i Stanislava Bajanika, že sme v roku 2008 na radnici talianskeho mesta Ponte di Piave za prítomnosti podpredsedu vlády SR Dušana Čaploviča osadili pamätnú tabuľu slovenským vojakom, ktorí pri tejto pamätnej rieke Piave padli. Taliani sa vlastne až vtedy dozvedeli, že existuje nejaký slovenský národ, že existujú Slováci, ktorí bojovali v zostave rakúsko-uhorskej armády, a tí aj padli pod cudzími vlajkami za cisárske rakúske mocnárstvo a kráľovské Uhorsko.

Bol som pri tejto sláve a spoločne s režisérom Fedorom Bartkom sme nakrútili dokumentárny film Slováci na Piave ešte pod značkou Slovenskej televízie. Bol som ako autor scenára príjemne prekvapený, koľko nádherných mailov a ďakovných listov som za spoluautorstvo tohto dokumentu dostal, keď mi napísali deti a vnuci slovenských vojakov, ktorí na Piave bojovali a mnohí sú tam aj na cintorínoch pochovaní. Ale takúto skvelú vlasteneckú prácu, osadzovanie pamätných tabúľ a pomníkov, robí Klub generálov SR aj v Slovinsku, ale tiež na Ukrajine a v Bielorusku, kde slovenskí generáli obnovili hroby padlých slovenských vojakov. Okrem toho na mieste cintorínov, kde spočinuli kosti slovenských vojakov, postavili nové veľké drevené kríže alebo dvojkríže a nedávno si uctili aj pamiatku kapitána Jána Nálepku a slovenských vojakov, ktorí padli v bojoch na severe Ukrajiny a sú pochovaní v Ovruchi. Som presvedčený, že takúto tendenciu prejavov úcty voči padlým slovenským vojakom aj voči veteránom musí pestovať Ministerstvo obrany SR. Bude mať na vyjadrenie úcty k našim dedom príležitosť práve počas storočnice od začiatku prvej svetovej vojny.

Druhá povinnosť stojí pred Združením miest a obcí (ZMOS), členmi Matice, ale osobitne pred jednotlivými slovenskými primátormi a starostami. Keďže píšem sedemdielu Slovenskú vlastivedu, prešiel som si a osobne ohmatal takmer každú dedinu na Slovensku. Vo väčšine z nich sú pomníky padlým vojakom prvej a druhej svetovej vojny. V rodnom hniezde rodiny Hečkovcov v Suchej nad Parnou je pri miestnom katolíckom kostole nádherný, do kameňa vytesaný reliéf od Jána Koniarka a hneď vedľa je ďalší monument s fotografiami vojakov rodákov, ktorí padli v prvej svetovej vojne. Fotografie sú zaliate do porcelánu. Z osemašťdesiatich fotografií miestnych výrastkovia vzduchovkami odstrelili a zničili presne polovicu. TOTO JE MEMENTO! Prosím primátorov a starostov, aby sa spoločne s občanmi a maticiarimi z miestnych odborov práve v roku storočnice prvej svetovej vojny (2014) postarali o to, aby tieto pomníky na roky 1914 – 1918 očistili, ak treba upravili aj zrekonštruovali. To je ten najmenší prejav úcty slovenského národa voči tým desaťtisícim mužom v najlepších rokoch, ktorí sa z bojísk prvej svetovej vojny nevrátili domov.

Kto zabúda, sám bude zabudnutý. Preto vyzývam všetkých maticiarov, kresťanov, vlastencov a ľudí dobrej vôle, aby si pri jarnom upratovaní našich nádherných dedín spomenuli na slovenských rodákov a na ich pamätníky prvej aj druhej svetovej vojny.

Adolf Eichmann navštívil Slovensko hneď začiatkom novembra 1938

Dramatický príbeh vojnových rokov

Dušan D. KERNÝ – Foto: Ladislav LESAY

V Literárnom informačnom centre (LIC), jednej z inštitúcií Ministerstva kultúry SR, vychádzajú mimoriadne diela v pozoruhodných edičných programoch, týkajúcich sa slovenských dejín. Originálne edície vyplnili obrovskú medzeru, pokiaľ ide o slovenskú národnú identitu a štátnosť. Prvotne sa koncept zrodil v programe ešte pôvodného Národného literárneho centra založeného Drahoslavom Machalom – a Machalova základná idea, i keď v zmennej podobe, predsa len ukazuje svoju životaschopnosť aj po vyše desaťročí.

Profesor histórie Robert Letz

Výsledok je séria dnes už nenahraditeľných kníh edície Prameň k dejinám Slovenska a Slovákov vedeckého redaktora D. Kováča. Vo vedeckej rade tejto edície je výrazná postava slovenskej vedy, osobnosť Historického odboru Matice slovenskej profesor R. Marsina. Iným mimoriadnym projektom sú Slovenské dejiny, lektorom edície tak ako v prípade edície Prameň je V. Bystrický. Práve tento mimoriadne skúsený historik poradil aj profesorovi R. Letzovi časové členenie vedeckej analýzy, a tak vznikli diela poňaté ako moderná vysokoškolská učebnica. Prof. Letz je tak autorom už vydaného dielu Slovenské dejiny 1914 – 1938, ako aj

najnovšieho piateho dielu Slovenské dejiny 1938 – 1945. Je to v mnohom prelomové dielo. Moderne dokumentaristicky napísané vyplňa ešte stále jestvujúce biele miesta.

■ POLEMIKY A SPORY

Je to vynikajúci počin, pretože autor nevstupuje do prázdneho priestoru – jestvujú knihy napríklad z kolektívneho projektu SAV Slovensko v 20. storočí. Pokiaľ ide o jednotlivcov, vyšla štyristostranová kniha publicistu J. Hajka Nezrelá republika – Slovensko 1939 – 1945. Existuje množstvo literatúry a živý záujem, polemiky a spory. Odstraňuje sa mnohovrstevný nános minulých

desaťročí, ako aj politickej interpretácie rozličných podôb československých režimov. Požiadavky verejnosti a nových generácií sú už formované s novou náročnosťou a potrebou dostatočnej faktografickej základne. Autori majú pred sebou náročnejšie publikum, pokusy o čierno-biele videnia neuspokojujú, zlyhávajú pokusy o jednostrannú interpretáciu. Dnes sú širokej verejnosti k dispozícii rozsiahle pramene z nemeckých archívov, jeden z prvých prelomov v tom urobil práve člen Historického odboru MS nositeľ Ceny D. Rapanta.

■ OBJEKTÍVNY PRÍSTUP

Prof. Letz poskytuje strhujúce čítanie dramatických dejín, v ktorých preukazuje, ako sa dajú využiť dnes dostupné zdroje, aby sme pochopili, čo sa vlastne udialo a ako sa udialo. Tento historik nesúdi, ale vysvetľuje, a to je jeho najväčšia profesionálna prednosť a pre čitateľa aj pútavosť pri zoznamovaní sa s dynamickým a dramatickým obdobím slovenských dejín. Poskytuje faktografiu, aby sme si mohli urobiť úsudok, že „platí zásada, že odboj nemožno pochopiť bez poznania prvej Slovenskej republiky a naopak“. Autor konštatuje, že pri práci ho viedlo poznanie, že „problémy a otázky, ktoré sa otvárajú v súvislosti s úsekem slovenských dejín 1938 – 1945, si vy-

žadovali objektívny prístup“. A toho sa aj držal.

Uvádza nás do faktografie, ako sa Slovenská republika vynorila v krajnej núdzi, keď sa Česko-Slovensko ako štát už nedalo dlhšie udržať a Slovensku hrozilo rozdelenie medzi agresívne pôsobiace susedné štáty. Presvedčenie zachovať celistvosť jadra slovenského územia a presvedčenie využiť vlastnú štátnosť ako reálne východisko z krízy – to boli hlavné myšlienky, ktoré spájali ľudí, ktorí by inak vznik samostatného štátu nepodporili, o podpore platila v marci 1939 nepísaná dohoda.

■ FEDERÁLNY MODEL

Máme možnosť zoznámiť sa s kľúčovým dátumom a pomermi pri vyhlásení autonómie v októbri 1938, rozhodujúceho základu neskoršieho vzniku štátu. Vlastne to rozhodujúce sa odohralo práve v Žiline a potom nastúpila prudká dynamika vývoja, dramatické zvraty. V tomto období tzv. druhej ČSR sa začali aj represie proti Židom – už v druhej ČSR to bola výsostná politická otázka postoju k veľmocenskému Nemecku A. Hitlera. Už v prvých dňoch novembra 1938 bol v Bratislave Adolf Eichmann, vedúci centrály pre židovské vysťahovalectvo. So slovenskými hlasmi sa stal prezidentom ČSR Emil Hácha a vznikli tri nové vlády – ústredná československá, slovenská na čele s J. Tisom a podkarpatskoruská na čele s A. Vološinom, vlastne prvý federálny model na našom území. Kniha, ktorej obsahu sa ešte budeme venovať, ukazuje, že bez vtedajšieho autonomizmu a neskoršie slovenskej štátnosti, ako aj povstaleckého odporu, ktorý režim vyvolal, nebol ani dnešnej modernej demokratickej SR, teda Slovenska ako medzinárodne uznaného a uznávaného štátu.

a pozoruhodný na publikácii je predovšetkým fakt, že vyšla ako odozva na iniciatívu pápeža Jána Pavla II., ktorý navrhol blahorečenie biskupa Vojtaššáka. Májeka na tejto knižke zaráža zmenený a urážajúci postoj Kamenca.

■ INTERPRETÁCIA

Aby sme však nezabudli na kardinála Brandmüllera. Prečo sa vôbec venoval problematike holokaustu na Slovensku? Veď ako sám píše: „Z pohľadu historickej vedy naozaj nemožno očakávať niečo zásadne nové. Ešte stále však neexistuje spracovanie tejto témy, ktoré by v plnom rozsahu využilo a adekvátne interpretovalo 11 zväzkov Akty a dokumenty Svätej stolice vzťahujúce sa na druhú svetovú vojnu 1 – 11.“ A presne o to ide. O adekvátnu interpretáciu dokumentov. Autorovi nemožno uprieť úsilie dokázať, že Svätá stolica urobila všetko, aby zabránila deportáciám Židov zo Slovenska. Ibaže dojem z knižky je taký, akoby sa deportácie Židov počas vojny diali len na Slovensku. A ani Brandmüller sa nevyhol manipuláciám pri použití dokumentov. Kým napríklad chargé d'affaires Burzia v liste kardinálovi Maglionemu napísal, že vie o tom, že Vojtaššák má povest veľkého šovinistu, Brandmüller už tvrdí, že Vojtaššák pokladá za ťažkého šovinistu.

■ MAĎARIZÁCIA

Bola to skutočne pravda? Vedel Burzia niečo o národnostnom útlaku Slovákov? Vedel o násilnej maďarizácii, o odkresťančovaní Slovenska centrálnou vládou v Prahe, keď z bojovníka proti národnostnému a náboženskému útlaku urobil šovinistu? Stáva sa, najmä ak sa vytvorí priestor cudzím autorom, lebo domácich rozdeľuje konfesijný prístup, o čom svedčí stroskotanie katolícko-židovskej komisie historikov v roku 2001. A nemožno nespomenúť fakt, že kým v Historickom ústave SAV pracuje niekoľko historikov židovského pôvodu, nie je tam zamestnaný ani jeden cirkevný historik.

POZNÁMKA

Kardinál Turkson, predseda Pápežskej rady Spravodlivosti a pokoja, sa v Bratislave stretol so slovenskými novinármi na brífingu počas medzinárodnej konferencie Katolícka cirkev a ľudské práva. Program konferencie bol zaujímavý a mnohostranný, novinárov však najviac zaujímali práva homosexuálov v niektorých afrických krajinách, najmä v Nigérii, Ugande a Ghane.

Vydieranie v prospech homosexuálov

Témy ako ľudské práva a prenasledovanie kresťanov v Európe, náboženská sloboda v Slovenskej republike alebo ľudské práva a dôstojnosť z pohľadu katolíckej cirkvi nebyť nášho týždenníka zostali by nepovšimnuté.

Kardinál Turkson, rodák z Ghany, svojou odpoveďou na množstvo otázok okolo práv homosexuálov azda prekvapil, keď povedal: „Základná otázka znie, či sa dá sexualita definovať ako ľudské právo.“ Pápež Ján XXIII. a jeho nasledovníci po vzniku Všeobecnej deklarácie ľudských práv v roku 1948 rozvinuli Sociálnu nauku Cirkvi v oblasti ľudských práv. Za ich základ pokladá ľudskú dôstojnosť a práve preto sa zastáva univerzálneho charakteru základných ľudských práv a odmieta ich relativizmus. Pred ideológiou relativizmu varoval pápež Benedikt XVI. v roku 2008 na pôde OSN. Relativistická koncepcia limituje záber uplatňovania práv, pretože pripúšťa rozličné druhy ich významu a interpretácie a popiera ich univerzalitu v mene rozličných kultúrnych, politických, spoločenských alebo náboženských postojov.

K ľudským právam sa vyjadruje aj pápež František. Podľa neho „dôstojnosť ľudskej osoby a spoločné dobro stoja nad pohodlím jednotlivcov, ktorí sa nechcú vzdať svojich privilégií“.

Kardinál Turkson na otázku, čo robí cirkev, aby ľudské práva boli pre všetkých rovnaké, odpovedal, že to robí mnohými spôsobmi, ale ten najzákladnejší tkvie v jej učení. Vysvetlil aj dôvody, prečo niektoré africké štáty v ostatnom čase prijali zákony diskriminujúce homosexuálov. „V Nigérii nebol nijaký zákon proti homosexualom. Stalo sa tak až pred dvoma rokmi po stretnutí krajín Commonwealthu. Na ňom zaznela zo strany premiéra Veľkej Británie vyhrážka, že ak tieto krajiny neprijmú zákony v prospech homosexuálov, tak nedostanú materiálnu pomoc. Niektorí sa urazili, že je to proti ich suverenite a nemôže sa s nimi takto zaobchádzať.“ Spomenul Ugandu, ktorej Svetová banka zamietla plánovanú finančnú pomoc vo výške deväťdesiat miliónov dolárov, i Malawi, ktoré tiež nedostalo finančnú pomoc, lebo oba štáty odmietli prijať zákony v prospech homosexuálov. Ako povedal, tento nátlak vyvoláva opačné reakcie. Zdôraznil, že katolícka cirkev oficiálne učí, že homosexuálne osoby treba prijímať s úctou, so súcitom a s jemnosťou a vyhýbať sa akémukoľvek názňaku nespravodlivej diskriminácie proti nim.

Anna HROMJÁKOVÁ

Vkrádanie sa cudzích autorov a historikov do našich dejín

Ak domáci mlčia, zahraniční trúbia

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív SNN

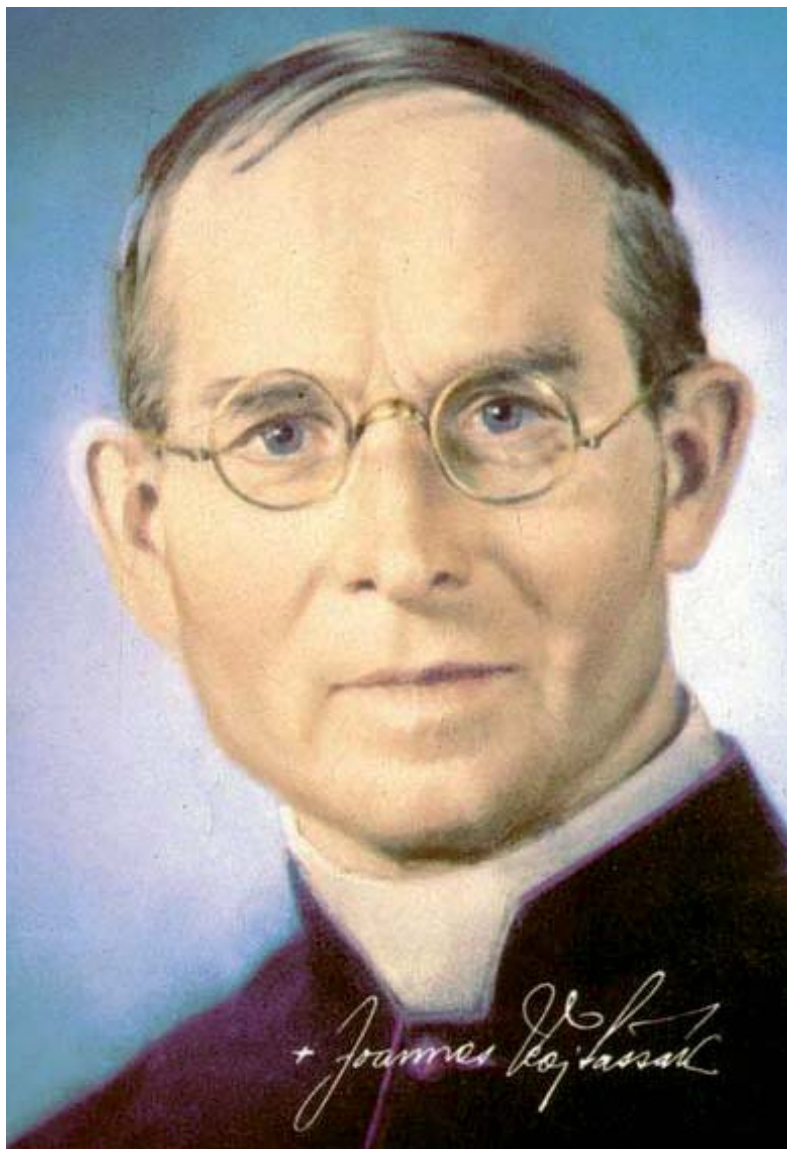
Jedným z výdobytkov novembra 1989 mala byť pluralita spoločnosti. O jednostrannosti médií sa už verejnosť presvedčila, o pluralite v historiografii vieme toho oveľa menej. Hoci následky jej absencie sú citeľné. Inštitúciou, ktorá sa zaoberá dejinami totalitných režimov na Slovensku je Ústav pamäti národa. Keďže vznikol až koncom roku 2002, zamestnali sa v ňom prevažne mladí historici. Ako vraví historik I. Kamenec nezaťažení prednovembrovými hriechmi.

No vzápätí dodáva, že tým „niekedy hrozí nebezpečenstvo porušenia kontinuity, to znamená, že sa odmietajú všetky výsledky takzvanej marxistickej historiografie o období slovenských dejín z rokov 1938 – 1945 a doslovne parazituje na jej omyloch“.

■ Ad: VOJTAŠŠÁK

Slovenské dejiny až do roku 1989 písali cudzí. Samozrejme že z hľadiska vlastných záujmov a potrieb. A neboli to len Maďari do roku 1918, Česi do roku 1989, ale i ďalšie záujmové skupiny, ktoré si Slovensko použili na vlastné ciele. Tak nedávno vyšla knižka Američana Jamesa M. Warda Kňaz, politik, kolaborant alebo kardinála Waltera Brandmüllera Šoa na Slovensku a Katolícka cirkev. Na Wardovu knižku sa dosiaľ neobjavila kritika zo strany historikov židovského pôvodu, ale do Brandmüllera sa ostro pustil Eduard Nižňanský. Kritizuje výber zdrojov a upozorňuje, že tie, ktoré použil z Vatikánskych archívov, dávno sprístupnili verejnosti I. Kamenec, V. Prečan a S. Škorvánek. Otázka znie, prečo by nemohol aj niekto iný? Prečo si skupina autorov nárokuje právo na výlučnosť v pluralitnej demokracii?

Prístup Kamenca k zobrazovaniu dejín nedávno podrobil kritickej analýze Stanislav Májek. Týkala sa knižky Spory o biskupa Vojtaššáka – Politické a spoločenské aktivity Jána Vojtaššáka v rokoch 1938 – 1945, ktorá vyšla v roku 2008. Spoluautorom bol Ján Hlavinka. Knižku vydalo Dokumentačné stredisko holokaustu

S Antonom HRNKOM o dôsledkoch a poučeníach prvej svetovej vojny

Konflikt, ktorý rozmetal starý svet

Storočnica vypuknutia prvej svetovej vojny sa síce viaže na konkrétny dátum, ale dnes je zrejmé, že je to jedna z najväčších mediálnych udalostí v Európe tohto roku. Matičný týždenník Slovenské národné noviny požiadal v tejto súvislosti o rozhovor člena Historického odboru Matice slovenskej PhDr. Antona HRNKA, CSC.

Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ – Foto: Ladislav LESAY

• Aká je v odkaze na tento historický medzník slovenská bilancia?

Keď sa človek pozerá po okolitých krajinách, a nielen tam, ale aj povedzme do Veľkej Británie a do Nemecka, tak vidí v spojení s blížiacim sa stým výročím začiatku prvej svetovej vojny vysokú aktivitu tak medzi historikmi, ako aj v spoločnosti. Súvisí to s tým, že predstavitelia tamjšej historickej i kultúrnej sféry si uvedomujú nesmierny význam prvej svetovej vojny na osudy národov Európy i celého sveta. Výstrely v Sarajeve a následný vojnový konflikt uvoľnil dovtedy nevidané sily, ktoré rozmetali na našom kontinente „ancient regime“, majúci korene v usporiadaní po napoleonských vojnách na Viedenskom kongrese z roku 1815. Pokusy o revolučnú demokratickú zmenu v polovici 19. storočia (revolúcia 1848 – 1849) neuspeli. Európske národy zväčša nedostali slobodu, po ktorej túžili, ale naopak, stále viac a viac sa uplatňovali formy imperialistického delenia sveta.

• Podme k téme postavenia Slovákov...

Postavenie Slovákov obdobia pred prvou svetovou vojnou bolo viac ako neutušené. Počas 19. storočia Slováci stratili takmer všetky možnosti na plnohodnotný národný život v štátnom celku, v ktorom žili takmer tisíc rokov. Väčšina privilegiovaných vrstiev sa odnárodnila, maďarizačný režim Uhorska po roku 1867 dôsledne likvidoval slovenské školstvo, kultúru, bránil uplatneniu Slovákov v podnikaní, v priemysle a bankovníctve. V zúfalstve desaťtisíce Slovákov odchádzali za more, aby tam našli pre človeka hodnú existenciu. Čelní predstavitelia slovenského národného života sa cítili izolovaní a hľadali únik zo situácie...

• ... a čo spôsobila vojna?

Ako sa ukázalo, prvá svetová vojna bola tým konfliktom, ktorý umožnil Slovákom reálne sa dostať spod nadvlády maďarskej dženetry a v spolupráci s Čechmi vytvoriť predpoklady na budúci slobodný národný život. Z tohto hľadiska musíme vidieť prvú svetovú vojnu ako jednu z kľúčových udalostí našich národných dejín, ktorá síce priniesla obrovské utrpenie prakticky všetkým obyvateľom Slovenska, ale na druhej strane i záblesk národnej slobody. Veď, povedané jazykom gamblera, kto by napríklad v roku 1913 stavil čo i len deravý groš na to, že o pár desaťročí bude Slovensko suverénnym štátom, rovnocenným partnerom trebárs Maďarska. Po skončení prvej svetovej vojny by to už určite urobili mnohí, a nielen grošmi. Preto je až zarážajúce, aké ticho je – na rozdiel od okolitých štátov – u nás pri príprave pripomenutia si tohto výročia. Dokonca aj neziskové organizácie, ktoré tlačia na štátne orgány, aby sa zapojili do procesu príprav pripomenutia si storočnice od vypuknutia prvej svetovej vojny, narážajú na nepochopenie. Zdá sa mi, že to dopadne podobne ako v blahej pamäti za Radičovej vlády, keď sa 150. výročie vytvorenia najvýznamnejšieho politického programu Slovákov v moderných dejinách – Memoranda národa slovenského – pripomínalo na okresnej úrovni. Slovenské politické vrhy elity nemajú záujem pripomínať si, že Slováci majú tiež históriu a že je hodná našej úcty. Je to smutné, ale je to tak. Pri prvej sve-

tovej vojne je to umocnené aj malým záujmom historikov o toto obdobie. Všetci slovenskí historici by museli pracovať na tom roky, aby dobehli okolité historiografie v otázke spracovania tohto úseku dejín. Čo tiež svedčí o niečom.

• Značná časť nemeckej knižnej produkcie, ako aj publicistiky označuje prvú svetovú vojnu za politicky doteraz neprekonanú – ako to vidí náš historik?

Možno mnohí so mnou nebudú súhlasiť, ale my sme ešte stále súčasťou dejov, ktoré sa začali zavraždením Františka Ferdinanda. Prikláňam sa k názoru tých teoretikov, ktorí tvrdia, že v budúcnosti sa budú dívať historici na dvadsiate storočie ako na obdobie jednej veľkej vojny, ktorá mala rôzne fázy. Kataklyzmatickú veľkú vojnu v Európe a v európskych dŕžavách v rokoch 1914 – 1918, zástupné vojny na Blízkom východe, v Etiópii a Španielsku v rokoch 1918 – 1939, totálnu celosvetovú vyhladzovaciu vojnu v rokoch 1939 – 1945, studenú vojnu so svojimi zástupnými konfliktami vo Vietname, v Kórei, s koloniálnymi vojnami v Afrike, na Blízkom a Strednom východe, vojnami v Mozambiku a Angole a nakoniec v Afganistane v rokoch 1945 – 1990. Nie som si istý, či sa studená vojna skončila po jej oficiálnom odtrúbení v roku 1990 alebo ďalej pokračuje. Preto sa nemožno čudovať, že v Európe, ale aj v iných končinách sveta sa stále riešia problémy, ktorých hlavná masa sa zdanlivo vyriešila v roku 1918...

• Týka sa to aj 14. marca 1938 a CSR po roku 1945?

Myšlienka národnej slobody a samourčenia tak ako bola zakotvená v dekrétach ruskej revolúcie a vo Wilsonových 14 bodoch na konci prvej svetovej vojny, nemohla zostať ohraničená na tých, ktorí vojnu z rokov 1914 – 1918 vyhrali. Ona sa širila ako lavína a pri každej príležitosti strhla so sebou ďalšie a ďalšie národy. Aj v našom prípade, napriek českej predominancii a formálnym „ústavným“ prekážkam, sa myšlienka samourčenia v každej

výročie jedného atentátu, jednej mobilizácie a jedného vyhlásenia vojny?

Nielen konkrétnu udalosť, v tomto prípade vypuknutie prvej svetovej vojny, by sme nemali chápať izolovane. Celú našu históriu by sme mali chápať a vysvetľovať v súvislostiach a vo vzájomných interakciách domáceho a vonkajšieho vývinu. Nech nás nemýli neoliberalná koncepcia pri prístupe k metodológii historickej vedy, ktorá by chcela budovať na odmietnutí národnej koncepcie prístupu k predmetu histórie. Dnešné neoliberálne koncepcie, ktoré tento princíp zatracujú ako nacionalistický a označujú ho ako dobovo podmienený (teda mylný, nevedecký), snažia sa nahradiť ho parciálnymi ponormi do takzvanej každodennosti historického procesu. Pritom im nejde o nič iné, len o podrytie princípu suverenity ľudu (národa) pri rozhodovaní o svojom osude a nahradiť ju vládou nejakých globálnych, nikomu (teda formálne v skutočnosti celkom konkrétnym spoločenským silám) nezodpovedajúcich sa štruktúr. Preto je veľmi dôležité nielen písať o dejinách, vysvetľovať ich, ale aj metodologicky oponovať predbojovníkom globalizátorských koncepcií. Je až smiešne pozorovať, ako rýchlo sa niektorí naši „teoretici“ otriasli od čechoslovakizmu a stali sa teoretikmi globálneho, nenárodného prístupu k predmetu historickej vedy.

• Keď v roku 2010 Spolková republika Nemecko zaplatila poslednú sumu reparácií, ktoré jej určila po prvej svetovej vojne konferencia veľmocí vo Versailles, takmer si to nikto nevšimol. Dnes značná časť historiografie nevidí Nemecko ako hlavného či jediného vinníka, nemeckú vôľu po svetovládě ako príčinu vojny. Vinu na jej vypuknutí podľa nej niesli všetci, v našom priestore aj Viedeň práve tak ako vtedajšia Budapešť – ako to vidíme my?

Dejiny píše víťazi, a tak je to aj s pripísaním viny za rozpútanie prvej svetovej vojny. To, ako oduševnene a rýchlo sa vrhli jednotlivé mocnosti do vojny v lete v roku 1914, hovorí samo za seba. Každá zo zúčastnených mocností mala svoje záujmy, svoje ciele a všetci boli presvedčení, že ich najlepšie dosiahnu konfrontáciou na bojisku. Nemecko malo tú smolu, že nevydržalo s „nervami“ a začalo prvé. Tým sa mu ľahko pripísala aj zodpovednosť, najmä keď vojnu prehralo. Ako historik som bol vychovávaný v marxistickej metodológii, a tá v tom mala jasno – za vojnu boli zodpovedné všetky imperialistické štáty rovnako. Aj keď som sa nikdy necítil marxistickým historikom z presvedčenia, v tejto otázke by som jej dal za pravdu. Áno, všetky vtedajšie veľmoci boli za rozpútanie vojny zodpovedné rovnako a klasickým imperialistickým mierom podľa starého rímskeho princípu Vae victis – Beda porazeným – priam vydláždili cestu k novej svetovej vojne o dvadsať rokov neskôr. Treba však povedať, že naši predstavitelia sa od začiatku postavili na stranu budúcných víťazov, čo nám umožnilo v daných pomeroch získať národnú slobodu. Prvá svetová vojna popri svojom imperialistickom charaktere otvorila aj cestu demokratickým hnutiam a na jej konci prebehla najmä v porazených štátoch vlna demokratických revolúcií. Žiaľ, rovnako silnými sa stali aj kontrarevolučné sily, ktoré v podobe fašizmu a nacizmu priviedli svet do úplne nevidanej kataklyzmy v závere tridsiatych rokov.

• ... a dnešné maďarské argumenty?

Stará otrepaná fráza maďarskej iredenty o údajnej strate dvoch tretín ich „národného“ územia by ani nestála za zmienku, ak by sa súčasť nedržala v obehu ako kliešť prisatý na telo hostiteľa. Na tomto mieste treba jasne a zreteľne povedať, že Maďarsko v zmysle vtedajšieho medzinárodného práva nestratilo a nemohlo stratiť žiadne územie. Maďarsko totiž z zmysle Versaillských zmlúv z roku 1919 nie je nástupníckym štátom Uhorska ako napríklad Rusko, Sovietskeho zväzu, Slovensko, Rumunsko, Ukrajina, Srbsko, Chorvátsko a Slovinsko sú rovnocenné nástupnícke štáty s Maďarskom. Maďarsko totiž vzniklo ako nezávislý štát tak isto v roku 1918, ako napríklad Česko-Slovensko alebo Juhoslávia. Môže a mohli Viktor Orbán, Miklos Horthy alebo trebárs aj János Kádár vrdiť hocičo, na tomto fakte sa nič nezmení. Len sa čudujem tomu, keď sa prednávať Maďarská republika premenovala na Magyarorszá, prečo sa to neuplatnilo aj v ostatných jazykoch, napríklad v anglickom (Magyaria), v nemeckom (Magyaren) atď.

• Nie je to výzva na to, aby sme storočnicu nechápali len ako

gler a posledne Fukujama. Nemožno však poprieť, že počas tejto vojny začal ústup Veľkej Británie z pozície supervelmoci číslo jeden a nástup Spojených štátov amerických do tejto pozície. USA však definitívne zosadili Veľkú Britániu z trónu svetovej veľmoci číslo jeden až po druhej svetovej vojne, ale za cenu, že popri nich sa ako rovnocenný partner objavil vtedajší Sovietsky zväz. Aj keď mnohí Američania už po skončení druhej svetovej vojny snívajú o Pax Americana (mier pod vedením USA), túto pozíciu dosiahli až po rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991. Aj z tohto dôvodu sa bude v budúcnosti pozerať na dejinný úsek 1914 – 1990 ako na nejakú novú storočnú vojnu. Ale ako aj my máme možnosť vidieť, svet sa vyvíja ďalej a budúcnosť nevieme exaktne predvídať. Len môžeme dúfať, že storočná vojna z minulého storočia sa skutočne skončila v roku 1990 a že historici nebudú musieť po nás hovoriť o stopäťdesiatročnej vojne.

• Na akej literatúre o prvej svetovej vojne si vyrastal ako žiak, študent, mladý vedec – česká literatúra prišla so Švejkom, slovenská s Krvavými sonetmi...

Možno nie ani tak na literatúre ako na rozprávaní svojho starého otca o jeho anabáze na východnom a talianskom fronte. A samozrejme aj ostatných „veteránov“. Poznal som mnohých, ktorí sa zúčastnili na vzbure v Kragujevci. Všetci moji priami predkovia tej doby boli nejakým spôsobom zaangažovaní v tejto vojne. Pradedo padol v Bosne, obaja dedovia boli ako c. k. vojaci na frontoch. Brat starého otca z matkinej strany pôsobil v USA a jeho podpis je na Pittsburskej dohode. Naša rodina všetkým týmto žila. Sústavne sa o tom rozprávalo. V Budatíne neďaleko od nás býval jeden starší pán, na ktorého raz namieril svoj prst môj otec a lakonicky poznamenal: „Pozri sa naňho. Keď ho Divinci (Divina) je obec asi desať kilometrov od nás) stretnú, vždy ho dobijú ako snop žita. To je ten, čo ich v Kragujevci poudával.“ Aj také sú „malé“ dejiny prvej svetovej vojny, s ktorými som sa stretol. A keď už spomínam poéziu. Nie som príliš na básne. Ale od malého chlapca som mal vždy poruke dve básnické zbierky: Spevy od Sama Chalupku a Krvavé sonety od Hviezdoslavu. Aj teraz ich mám poruke. Keď mi je ťažko, vždy si ich prečítam, lebo tam zistím, že môže byť ešte horšie. Je to uchvacujúca zbierka.

• Ako vnímaš prínos takých diel, ako bol film Štyridsaťštyri a práce Laca Zrubca či Mariána Hronského napríklad o Kragujevskej vzbure – aký je ich prínos pre naše historické vedomie?

Sú to mimoriadne užitočné práce, len – žiaľ – je ich veľmi málo. Film Štyridsaťštyri by sa mal premietať v pravidelných cykloch, aby sa na túto udalosť nezabúdalo. Pretože nielen vzbura v Kragujevci, ale aj ostatné vojenské vzbury, na ktorých sa slovenskí vojaci c. k. armády zúčastnili, mimoriadne veľa vypovedajú o našom charaktere. Nie je príliš známy fakt, že Slováci tvorili len štyri percentá mužstva rakúsko-uhorskej armády, lenže podieľali sa alebo priamo vyvolali dvadsať percent vzbúr v jej radoch. Nie sme až taký holubičí národ, len viac vydržíme ako ostatní. Ale keď toho máme už dosť, vieme konať rýchlo, razantne a dôsledne.

Na druhej strane treba povedať, že aj to málo, čo slovenskí historici vyprodukujú o našich dejinách, sa stretáva len s malou odozvou u čitateľov. Spoločnosť by mala viac tlačiť na historikov, aby jej poskytovali slovenský obraz našich národných dejín, ale sama by sa v nich mala aj viac vzdelávať. Je to aj dôsledok nízkeho historického vedomia spoločnosti, a teda, samozrejme, aj politických reprezentantov.

Pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa zrodila prvá slovenská štátnosť

Významný medzník v našej histórii

Vojtech KÁRPÁTÝ

Štrnásteho marca 1939 vznikol Slovenský štát – prvá slovenská štátnosť v moderných dejinách. Napriek mentorským hlasom jeho razantných odporcov z tábora včerajších marxistických internacionalistov a dnešných internacionálnych svetoobčanov, ktorí by ho najradšej vymazali z individuálnej a najmä z kolektívnej pamäti Slovákov, zostane súčasťou našej slovenskej národnej histórie.

Napriek negatívam, ktoré boli spôsobené osobnými zlyhaniami a slabosťami niektorých jeho predstaviteľov, no najmä zahraničnopolitickými súvislosťami jeho vzniku a rovnakými podmienkami jeho existencie, ostáva Slovenský štát trvalým medzníkom, ktorý dokázal, že sa Slováci vedia zjednotiť na budovateľskom diele vlastnej štátnosti.

■ DOZRIEVANIE PODMIENOK

Cesta Slovenska k 14. marcu 1939 bola cestou dvadsaťročného boja Slovákov za uznanie za samostatný národ a boja proti bezduchému utilitarizmu idey československého národa. Neschopnosť a neochota protagonistov tejto štátnej ideologickej fikcie na českej i slovenskej strane riešiť národnostnú otázku prvej Československej republiky prirodzene skončila vo využití prvej príležitosti ľudákov dosiahnuť svoj cieľ – autonómiu Slovenska, ktorá sa v rýchlom slede dojmov a skúseností z benešovského defetizmu, kombinovaného s nátlakom vtedajších veľmocí, stala logickým predpokladom kreovania samostatného Slovenského štátu.

Podpredseda Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSLS) Dr. J. Tiso pozval 6. 10. 1938 do Žiliny členov výkonného výboru HSLS a predstaviteľov niektorých dôležitejších slovenských politických strán. Prítomní podpísali Vyhlásenie o autonómii Slovenska. Pražská vláda vyhlásenie prijala a vymenovala Dr. J. Tisu za ministra pre správu Slovenska. Slovenská autonómna vláda bola vymenovaná 8. októbra 1938. V ten istý deň predsedovia troch vládných politických strán podpísali prijatie Žilinskej dohody, ktorá apelovala na Národné zhromaždenie, aby vykonalo do 28. októbra 1938 všetky potrebné zmeny ústavy. Po naliehaní a ultimatívnych požiadavkách zo strany HSLS pražský parlament odsúhlasil 22. novembra 1938 ústavný zákon č. 299 o autonómii Slovenskej krajiny, ktorým sa názov štátu zmenil na Česko-Slovenská republika.

Voľby do prvého Snemu Slovenskej krajiny sa konali 18. decembra 1938 na základe platných česko-slovenských právnych noriem (čl. 5 ústavného zákona č. 299/1938 Sb. z. a n.). Predložená bola jednotná kandidátka HSLS a Strany slovenskej národnej jednoty, na ktorej však boli aj predstavitelia bývalých dôležitejších politických strán, s výnimkou marxistov. Na túto kandidačnú listinu hlasovalo 97,3 percenta voličov platnými hlasmi. Zvolených bolo šesťdesiattri poslancov, z ktorých šesťnásť (25 percent) predtým nepatrieli do HSLS. Prvé slávnostné zasadanie Slovenského snemu sa konalo 18. januára 1939. Zúčastnila sa na ňom aj vládna delegácia z Prahy vedená ministerským predsedom Rudolfom Beranom.

■ HOMOLOV PUČ

Na prelome februára a marca 1939 sa prudko zhoršili vzťahy medzi slovenskou autonómnu a pražskou centrálnou vládou. Do istej miery to spôsobili aj aktivity radikálov z HSLS a HG v zahraničí. Najmä posledná cesta dvoch ministrov autonómnej vlády Ďurčanského a Teplánskeho do Berlína, ktorá sa uskutočnila 28. februára 1939. Pražská vláda zašla až

tak ďaleko, že žiadala od vedenia HSLS verejné vyhlásenie o lojalite. Pod tlakom týchto okolností sa 6. marca 1939 konala spoločná schôdza autonómnej vlády, predsedníctva Snemu a užšieho predsedníctva HSLS. Jej účastníci sa jednomyselne zhodli na téze, že štát treba budovať evolučnou cestou a nevyhlasovať náhlene samostatnosť.

Už koncom roku 1938 sa začali z politických otrasov spamätávať starí prívrženci českoslovakizmu. Chceli paralyzovať slovenskú autonómiu. Po zasadnutí vlády vo štvrtok v noci 9. marca 1939 prezident republiky Emil Hácha oznámil štátnemu ministrovi Karolovi Sidorovi, že zosadil slovenskú krajiniskú autonómnu vládu Jozefa Tisa a vedením novej vlády poveril ministra školstva Jozefa Siváka.

V noci z 9. na 10. marca 1939 prišli na Slovensko vybrané četnícke a vojenské oddiely z Moravy. Hneď po svojom príchode začali obsadzovať strategické úrady a inštitúcie a na Slovensku bol vyhlásený výnimočný stav. Začala sa otvorená vojenská diktatúra, označovaná ako Homolov puč. Generál Bedřich Homola (popravený v januári 1943 v Berlíne) bol náčelníkom 7. armádneho zboru v Banskej Bystrici a jeho úlohou bolo uskutočniť puč na strednom Slovensku. Vedúcu úlohu v tejto akcii z vojenskej stránky mal zemský veliteľ na Slovensku gen. Hugo Vojta.

■ REAKCIA GARDY

Obyvateľov Slovenska čakalo v piatok 10. marca 1939 šokujúce ráno. Po celom území boli vypovedané vyhlášky, v ktorých sa oznamovalo, že všetku moc na Slovensku preberá do svojich rúk vojsko. Četnícke oddiely obsadili Hlavné veliteľstvo Hlinkovej gardy (HVHG) a Zborové veliteľstvo Hlinkovej mládeže (ZVHM), sídliace v budove Živnodomu. Dňa 10. marca 1939 o 14. hodine sa gardisti pokúsili o útok, ktorého hlavným cieľom malo byť opätovné získanie veliteľstiev HG a HM. Polícia v Bratislave sa zachovala neutrálne, pretože nedostala nijaké priame rozkazy, ako má v danej situácii zakročiť a či má postupovať proti útočiacim gardistom. Nepridala sa k nikomu a zaradila sa k prizerajúcemu davu. Skupina policajtov stála aj pri vchode do Živnodomu a nijakým spôsobom nebránila malému oddielu ôsmich gardistov a niekoľkých civilov vojsť do chodby na prízemí. Gardisti vyzvali na veliteľstve uzamknutých a zabarikádovaných četníkov, aby okamžite opustili budovu. Četníci neuposlúchli výzvu a gardisti začali búchať pažbami puškami do dverí a pokúsili sa ich násilím otvoriť. Náhodný výstrel jedného z gardistov dal podnet na strelbu žandárov do dverí. Jeden z týchto výstrelů zasiahol dvadsaťsedemročného Antona Kopala do pravej strany hrude a projektil spôsobil krvácanie do pľúc. O niekoľko hodín Kopal podľahol zraneniam po prevoze do štátnej nemocnice. V tom čase ešte jeho smrť nemohla zapríčiniť väčšiu reakciu zo strany gardistov, pretože sa predpokladalo, že takýto obetí bude v týchto dňoch v Bratislave viac. Kopal bol však jednou z dvoch obetí marcových udalostí roku 1939. Tak sa oficiálnym hrdinom a martýrom HG stal

práve Anton Kopal, rodák z hornonitrianskej obce Veľké Uherce.

■ AKTIVITY BERLÍNA

V sobotu 11. marca 1939 ešte v dopoludňajších hodinách HG obsadila poštové riaditeľstvo. Sidor žiadal telefonicky Berana, aby gen. Sirový zrušil rozkaz obsadiť verejné budovy na Slovensku. Na vidieku trvali ešte ozbrojené stretnutia medzi vojskom, žandármi a gardistami. Ráno o 9.30 hodine vznikla konfliktná situácia medzi HG a vojskom. Bolo tu šesť ťažko a päť ľahko ranených a nakoniec sa české žandárske oddiely museli stiahnuť. Na viacerých miestach odzbrojila HG české finančné stráže a žandarstvo. Okolo 22. hodiny potvrdila Praha vo funkcii predsedu slovenskej autonómnej vlády Karola Sidora. Dr. J. Tiso odovzdal úrad predsedníctva vlády Sidorovi a utiahol sa na svoju faru v Bánovciach nad Bebravou. V nedeľu 12. marca 1939 v skorých ranných hodinách prišla do Bratislavy nemecká delegácia v počte pätnásť až dvadsať ľudí na čele so štátnym sekretárom ministra zahraničia Dr. Wilhelmom Kepplerom, vodcom nemeckej národnej skupiny na Slovensku Ing. Franzom Karmasim a rišským miestodržiteľom Východnej Marky (Ostmark – označenie Rakúska po anexii Nemeckou ríšou) Arthurom Seyss-Inquartom. Delegácia ponúkla nemeckú pomoc pri okamžitom osamostatnení Slovenska. Sidor túto ponuku odmietol s odôvodnením, že slovenskí politickí reprezentanti sa dohodli na evolučnom postupe osamostatnenia Slovenska. Svojím odmietnutím si Sidor vyslúžil neskorší výrok sklamaneho Hitlera, že je „ein Soldat der Prag“.

■ HLASOVANIE O ŠTÁTE

Nemci sa po neúspechu u Sidora obrátili na Tisa. V pondelok 13. marca 1939 o 11. hodine dopoludním sa konalo rokovanie predsedníctva HSLS v redakcii Slováka, kde J. Tiso informoval o pozvaní do Berlína, ktoré mu doručili priamo do Bánoviec. Po súhlase Užšieho predsedníctva HSLS a slovenskej vlády Tiso, sprevádzaný Štefanom Danieľom a Ferdinandom Ďurčanským, odletel 13. marca 1939 z Viedne do Berlína. Hitler v rozhovore s Tisom zdôraznil, že Slovensko musí urýchlene vyhlásiť svoju úplnú štátnu samostatnosť. Tiso odmietol vyhlásiť samostatnosť priamo z Berlína a odpovedal, že to je vo výlučnej kompetencii slovenského snemu. Preto sa 14. marca 1939 zišiel Snem Slovenskej krajiny, ktorý o 10.57 hodine otvoril svoje mimoriadne zasadnutie. Zúčastnilo sa na ňom päťdesiatšesť poslancov. Povstaním zo svojich miest o 12.07 hodine poslanci jednomyselne odhlasovali vytvorenie samostatného Slovenského štátu, ktorý sa od 21. júla 1939 oficiálne nazýval Slovenská republika. Zároveň vymenovali novú slovenskú vládu.

Vo večerných hodinách 14. marca 1939 ako prvé uznalo de facto i de iure Slovenský štát Maďarské kráľovstvo a ako prvé a jediné ho vojensky napadlo. Túto zákernú vojenskú agresiu Maďarska bez vyhlásenia vojny označujeme aj ako Malá vojna.

(O Malej vojne viac na strane 11)

SVEDECTVÁ

Marcové ráno – chladné predjarie so slnkom. Nebol to pre nás študentov Štátneho slovenského reálneho gymnázia Jána Hollého v Trnave obyčajný deň, udalosti sa len tak valili, a tak sme nešli do školy... Niektorí cestovali do Bratislavy. Boli sme septimáni, osemnásťroční, ale neboli sme plnoletí. Živo sme prežívali dianie okolo nás. Doteraz mi znejú v ušiach heslá: „Za tú našu slovenčinu!“, „Na Slovensku po slovensky!“

Môj štrnásty marec 1939

Anton KOŠTÁL

Tieto výzvy boli okolo nás, priamo v triedach a mali sme z nich radosť. Vedeli sme podrobne, čo sa deje. Rádiá pracovali, ani sa nevypínali: Bratislava, Viedeň, Praha, Londýn. Celý národ to sledoval a nádejal sa na nový život vo svojom štáte. Nikto – tak sa to zdalo – nepripúšťal, že by neprišiel slobodný život. Zdalo sa, že národ sa náhli, no zodpovední činitelia sa držali protokolu. Nijaké skoky, ale riadnou cestou treba ísť a pokračovať. Vo vzduchu akoby stále znelo: „Naspäť cesta nemožná, napred sa ísť musí!“

Slovenský snem zvolaný prezidentom Dr. Háchom sa zišiel v Bratislave a vypočul si správu Dr. Jozefa Tisa o jeho ceste do Berlína k Adolfovi Hitlerovi. Rozhodol, ako konštatoval jeho predseda Dr. Martin Sokol, že „prítomní poslanci ako členovia jediného kompetentného orgánu na Slovensku sú za samostatný Slovenský štát“. To nám znelo v ušiach ako najradostnejšia správa o splnení najvznešnejšej a najsilnejšej túžby nás samých, našich rodičov, no najmä našich matiek, ktoré stále podporovali požiadavky Andreja Hlinku a jeho spolubojovníka Martina Rázusa za slobodný život Slovenska. Teraz sa to stalo skutočnosťou.

Národ sa tešil, jasal, spieval i tancoval. Radosť zneli zvony na kostoloch, veď prišiel Deň slobody a nového života, do ktorého sa púšťal náš malý, zaznávaný, ubíjaný, poddaný a závislý slovenský národ. Mnohí šli do kostola, modlili sa, ďakovali a spievali: „Bože čos’ ráčil slovenskému ľudu ...“ a tiež: „Neopúšťaj nás ...!“ Náš slovenský národ sa púšťal na novú cestu, o ktorej jeho vzdelanci, básnici, umelci a politickí vodcovia rozmýšľali už dávno, lebo ho poznali, pomáhali mu, no predovšetkým milovali.

li. Na otázku: Pôjde to?, bola iba jedna odpoveď: Pôjde nám to, keď budeme verní svojim dobrým tradíciám od čias svätých Cyrila a Metoda, keď budeme svorní a jednotní a keď budeme rešpektovať zákon solidarity a prikázania lásky.

Cesta samostatnosti bola jedine správne riešenie pre Slovensko v tých napätých časoch, ako o tom svedčia slová Dr. Milana Hodžu – politického protivníka Andreja Hlinku, ktoré na začiatku roka 1944 napísal Mons. Štefanovi Krasulovi: „Keby som 13. marca 1939 bol stál pred Hitlerom, v záujme Slovenska by som nebol mohol konať inak ako Tiso.“ To je jasné potvrdenie správnosti zvolenej cesty samostatnosti, po ktorej máme kráčať aj teraz.

Štrnásty marec 1939 akoby nám povedal: Otvoril som cestu k slobode pre slovenský národ, ukázal som, že Slováci sú schopní riadiť svoje veci sami. Svornosť som položil za základ úspešného národa. Rešpektoval som tradície slovenského národa ako predpoklad šťastnej budúcnosti.

To bol môj štrnásty marec 1939.

...

PhDr. Anton Košťál, CSc. (10. 4. 1921)

Vysokoškolský pedagóg, filológ, publicista, tlmočník, prekladateľ ovládajúci taliančinu, nemčinu, francúzštinu, ruštinu. Publikoval mnoho článkov, prekladov, napísal veľký počet recenzií, posudkov štúdií a významná je i jeho tlmočnická činnosť zvlášť z taliančiny. Jeho odborné vedomosti a aktivity ocenili najmä v Taliansku. Je nositeľom vyznamenania talianskeho prezidenta Rád hviezdy talianskej solidarity II. triedy a viacerých vyznamenaní od talianskych miest. Niektorých je aj čestný občan. (sm)

GLOSA

Opäť tu máme marec a výročie prvej Slovenskej republiky. Na mieste je otázka: Vieme skutočne prijať naše dejiny, našu históriu, ktorá formovala slovenský národ? Alebo naopak: Budeme prijímať pohľady cez spektrum neslovenského náhľadu na dejinné udalosti Slovenska a Slovákov?

Kontext doby formovania národa

Peter SLIACKY

Pretože štrnásty marec 1939 je udalosť, keď vznikol Slovenský štát, a nemá zmysel dokola rozoberať, či to bolo alebo nebolo správne, či sme mohli alebo nemohli niektorým veciam predísť. Toto zbytočné polemizovanie je vždy vedené proti chápaniu našich dejín skrz slovenské oči. Ublízuje to samotnému vývoju národa, a tým aj štátu.

Slovenská história musí byť vykladaná pravdivo, ale národné dejiny nemôže pochopiť niekto, kto zo slovenského národa nevzišiel. Darmo budeme čakať, aby niekto cudzí písal pravdu o našom národe, aj keď výnimky sa nájdu, napríklad počas Rakúsko-Uhorska britský historik a publicista Robert William Seton-Watson, no nemôžeme sa na to spoliehať. Slováci si musia písať svoje dejiny a pravdivou históriou nášho národa vychovávať pokolenie za pokolením, aby slovenský národ nezahynul a nestratil to,

čo po stáročia budovali naši predkovia. To však neznamená, aby sme si mýtili vlastní dejiny, ale naopak aby sme pochopili kontext onej doby, v ktorej sa vyformoval moderný slovenský národ.

Autor je historik.

Predseda autonómnej vlády K. Sidor pozvania od Hitlera ignoroval Musel Tiso „naklusat“ k Hitlerovi?

Ján SMOLEC – Foto: Historická revue 2/2012

V rámci práve prebiehajúcej predvolebnej prezidentskej kampane rozhlasový redaktor predstavoval aj kandidáta Jána Čarnogurského. Súc poučený, že otec Čarnogurského bol významný funkcionár Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HLS) a poslanec Slovenského snemu, spýtal sa ho, aký má vzťah k prvému slovenskému štátu. Odpoveď bola v podstate pozitívna, ale deportácie Židov odsúdil. Čarnogurský poslucháčom zároveň prezradil osobné tajomstvo – Karol Sidor, ktorý istý čas zastával funkciu predsedu autonómnej vlády, bol jeho krstný otec. Informáciu hneď doplnil o fakt, že jeho krstný otec odmietal spoluprácu s Nemeckom a keď ho Hitler pozýval do Berlína, odmietol to.

Slovenská vláda, Karol Sidor (druhý sprava) vedľa Jozefa Tisa.

Doktor Jozef Tiso naopak, uvedomujúc si vtedajšiu medzinárodnú situáciu, pozvanie do Berlína prijal. Doteraz sa medzi historikmi diskutuje, či to bolo pozvanie alebo príkaz. Udialo sa to nasledovne. Tiso sa v tých dňoch zdržiaval na svojej fare v Bánovciach nad Bebravou. V noci z 12. na 13. marca roku 1939 ho na fare nečakane vyhľadal Hitlerov emisár s odkazom, aby sa ihneď odobral do Hitlerovho stanu. Tiso tušil, že ide o životne dôležité záležitosť súvisiace s budúcnosťou Slovákov, prisľúbil Hitlerovmu emisárovi, že príde. Ráno už bol v Bratislave. Vo vládnej budove ho čakali poprední funkcionári autonómnej vlády na čele s Karolom Sidorom. Po prerokovaní všetkých možností v danej situácii odsúhlasili jednoznačne návrh, aby Dr. Tiso pozvanie prijal a odobral sa k Hitlerovi. Trinásteho marca 1939 lietadlom odletel do Nemecka ako poverený delegát autonómnej vlády. Prijaté inštrukcie vlády aj strany v Berlíne dôsledne dodržiaval. Hitlerovi Československo „ležalo v žalúdku“. Naliehal na Tisa, aby rozhodnutie o samostatnosti Slovenska vyhlásil v Berlíne. Tiso odmietol prekročiť medze svojho poverenia a svojej jurisdikcie.

Na žiadosť vtedajšej Sidorovej autonómnej vlády prezident ČSR Hácha zvolal Slovenský snem na 14. marca 1939. Rokovanie, hlasovanie a vyhlásenie samostatnosti prebiehalo podľa legislatívnych a procedurálnych predpisov.

Krstný otec Čarnogurského Karol Sidor patril medzi významných, dominantných politikov, ktorí sa usilovali dosiahnuť slovenskú samostatnosť. Budúcnosť samostatného Slovenska si nepredstavoval v úzkej spolupráci s Nemeckom, ale skôr s Poľskom. Sidor bol náramne rozhorčený a priam ohrozený skutočnosťou, ako sa Nemecko miešalo do slovenských záležitostí. Napokon však aj on ak-

ceptoval stretnutie Tisa s Hitlerom v Berlíne. Mladý, a pritom malý štát sa musel dať pod ochranné krídla Nemecka. Keď sa Tiso 13. marca 1939 stretol s Hitlerom, zahrnul ho výčtkami súvisiacimi s vyhlásením samostatnosti. Ak sa samostatnosť Slovenska nevyhlási, povedal Hitler Tisovi, dá nás naspas Maďarom alebo nás bude čakať osud protektorátu.

■ NESÚHLASIL, AKCEPTOVAL

Karol Sidor prijal v prvej Tisovej vláde, zostavenej hneď 14. marca, funkciu ministra vnútra. Stal sa ministrom napriek prijatej zásade, že nimi mohli byť len tí politici, ktorí požívali dôveru ríšskeho kancelára Hitlera. Len čo si na druhý deň 15. marca sadol do kresla ministra vnútra, musel riešiť ultimatívnu požiadavku Karmasinovej Deutsche Partei okamžite prepustiť z väzenia štyroch zatknutých nemeckých vojakov, podozrivých z atentátu uskutočneného 12. marca v Kostolnej ulici. Výbuch zabil jedného chodca, poškodil jezuitský kostol a vyrazil všetky okná na Starej radnici.

Sidor si uvedomoval zložitú situáciu. Keby trval na tom, aby ríšski Nemci zotrvali vo väzení, prišli by ozbrojení žoldieri vyslobodiť svojich kamarátov, vznikla by strelba, obeť na životoch. Sidor si spomenul na hrozbu gauleitera Bűrkela: „Akónáhle bude prvý Nemec zastrelený v uliciach Bratislavy, vtiahne do mesta nemecké vojsko, nachádzajúce sa v Petržalke, a zabráni akémukoľvek mareniu nemeckých životov.“ Nemecké noviny uverejnili fotografiu, ako si fűhrer z druhej strany Dunaja ďalekohľadom prezera mesto. Po zhladnutí Štefánikovej sochy s levom novinári zaznamenali jeho výrok: „Tá mačka musí ísť preč!“ Český symbol leva zo Štefánikovho súsošia odstránili v júni 1940. Aký to paradox. Pri terajšej soche Štefánika v Bratislave je český symbol lev opäť za-

komponovaný pri jeho postave. Čechoslovakizmus ešte nevymrel.

■ MINISTROM BOL HODINU

Sidor vydal iba jediný ministerský rozkaz, ktorý znel prepustiť zatknutých nemeckých vojakov. Hneď ráno 15. marca o 9. hodine na ministerskej rade oznámil svoje rozhodnutie odísť z úradu ministra vnútra. Vo svojich spomienkach píše o intrigách, ktoré o ňom šírili jeho odporcovia. Niektoré sa dostali až k Hitlerovi, ktorý sa o Sidorovi vyjadril, že bol vojakom Prahy...

Sidorovo vyradenie z politického života však neznamenal, že by stratil popularitu a sympatie širokých vrstiev. Tá dokonca vzrástla. Mnohí zneužívali jeho dobromyseľnosť, úprimné slovenské a protinemecké zmýšľanie, aby nimi zakrývali intrigy proti Slovenskému štátu. I keď Sidorove názory boli odlišné od názorov Tisa, Tuku, Macha, Ďurčanského, nepredstavoval opozíciu, ktorá by ohrozovala slovenskú štátnosť. Z vládneho tábora sa však na veci pozeralo ináč. Nešlo tu o Sidora a o jeho starých nasledovníkov v strane, garde a medzi mládežou. To boli ľudia s aktívnou minulosťou, so zásluhami z bojov o slovenské práva proti pražskému centralizmu. Ich obavy, aby po 14. marci myšlienka slovenskej samostatnosti nebola sprofanovaná a znehodnotená prehnanou spoluprácou s Nemcami, boli opodstatnené a dobre mienené. Medzi sidorovcov sa však votreli aj mnohé probenešovské, protislovenské živly, aby štvili proti vláde. Mladý štát bol závislý od ochrany Nemecka. Množili sa obavy, či tým neutrpí stabilita štátu. Do vlády sa posielali upozornenia, že Sidor pestuje panslavizmus, polonofilstvo, ba i čechofilstvo. Na tento popud Tisova vláda vyriešila problém tak, že Sidora vymenovala za vyslanca do Vatikánu. V roku 1947 Sidora v neprítomnosti odsúdili

na dvadsať rokov väzenia. Zomrel v emigrácii v roku 1953.

■ INÝ POSTUP NEBOL

Vráťme sa ešte k otázke, či Tiso musel poslušne „naklusat“ k Hitlerovi. Odpoveď je jasná, keby to odmietol, určite by sme boli súčasťou agresívneho Maďarska i Poľska. Hitler túto alternatívu pripomenul aj Tisovi. Mal ešte aj tretie riešenie, ktoré uplatnil v Česku – protektorát.

Hitlerovu politiku istý čas schvaľovali aj mocnosti Európy – Veľká Británia, Francúzsko a dokonca aj ZSSR. Komunista Stalin predsa uzatvoril pakt s fašistom Hitlerom. Tiso si uvedomoval, že Hitlera vynieslo do kresla moci aj správanie európskych veľmocí a zámorskej veľmoci. Transakcie bánk USA s nemeckými fungovali až do októbra 1942.

Tiso sa usiloval zachrániť, čo sa dalo. Keby odmietol pozvanie či príkaz a neakceptoval Hitlerovo rozhodnutie, čo by čakalo Slovensko? Z juhu naň cerili zuby horthyovci. Cieľom slovenskej politiky bolo dostať všetko slovenské do vlastných rúk. V tom čase vznikali Slovenská akadémia vied, Slovenská i Technická univerzita, pri Matici slovenskej bola založená národná knižnica. Vznikol i Slovenský rozhlas a ďalšie vedecké a kultúrne inštitúcie.

So súhlasom európskych mocností sa v novembri 1938 uskutočnila Viedenská arbitráž. Maďari uchmatli 10 390 štvorcových kilometrov územia. Žilo na ňom osemstopäťdesiatštyritisíc obyvateľov. Z tohto počtu bolo dvestopäťdesiatštyritisíc Slovákov. V sedemdesiatštyroch Košiciach, do ktorých Horthy vstúpil na biele koni, sa hlásilo za Slovákov štyridsaťtisíc obyvateľov. Maďari dokonca chceli uchmatnúť i Bratislavu. Opierali sa okrem iného aj o želanie päťnásťtisíc bratislavských Židov. Na okupovanom území Maďari zatýkali roduverných Slovákov, osobitne členov Matice slovenskej. V Šuranoch do Slovákov, ktorí pred kostolom spievali hymnu Hej, Slováci..., strieľali. Zastreľili dievčinu, ktorá hymnu nespievala, lebo bola nemá.

Sidorom obdivovaní Poliaci mali tiež chuť prisvojiť si severnú časť Slovenska. Severnú hranicu s Maďarskom mal tvoriť Váh.

■ SMUTNÁ KAPITOLA

Vznikom slovenskej štátnosti sa, žiaľ, museli realizovať opatrenia, ktoré malo v pláne nacistické Nemecko, napríklad v súvislosti so židovskou otázkou. To je smutná kapitola politického života samostatného Slovenska. Ako sa malo malé Slovensko vzoprieť proti Hitlerovmu rozhodnutiu vysťahovať Židov z Európy kontrolovanej Nemeckom? O tom, čo sa udia- lo medzi marcom a októbrom 1942, teda násilné a neraz neľudské evakuovanie desaťtisícov slovenských

občanov židovskej národnosti z územia Slovenska do nemeckého Generálneho gubernátu v obsadenom Poľsku, zanechalo nezmazateľnú čiernu škvrnu na ináč v podstate čistom politicko-etickom štíte prvej Slovenskej republiky.

Pousilujeme sa trochu rozlišovať medzi tým, čo urobil režim a čo štát. Tiso netušil, že nacisti v „pracovných táboroch“ vraždia Židov. Dokonca aj Beneš to považoval za Angličanmi dobre vymyslenú propagandu. Keď sa Tiso od Židov, ktorí utiekli z Osvienčimu, dozvedel o ich vraždení, transporty zastavil.

Židom sa snažili pomôcť aj občania. Za preukázané skutky pomoci Židom štát Izrael udeľuje titul Spravodlivý medzi národmi. Doteraz ho získalo päťstotridsaťštyri Slovákov.

■ AMERICKOU OPTIKOU

Prvá Slovenská republika bola realitou. Vznikla pod ochranou Nemcov a úspešne existovala v zložitých, dramatických vojnových časoch. Slovenská koruna bola tatranským dolárom, potraviny neboli na pridel ako v ostatných európskych štátoch. Komunistická strana bola zakázaná.

Existenciu prvej Slovenskej republiky sa usilujú hodnotiť aj zahraniční historici. Najnovšie sa o to pokúša americký historik James M. Ward, pôvodne učiteľ angličtiny. Učil ju aj na Slovensku a popritom sa zaujímal aj o obdobie prvej Slovenskej republiky. Podľa neho bol Tiso typický kolaborant. Proces s ním však bol spolitizovaný a skreslený klímou povojnovej retribúcie. Súdny senát bol prepchatý komunistami. Podľa Warda nielen nemeckí okupanti, ale aj povstalci, osobitne partizáni, dopúšťali sa surovostí. Americký historik tvrdí, že Tiso nemal na výber, musel s Hitlerom spolupracovať.

Kniha je v tlači, ktovie, či v nej zaznamenal epizódu o tom, ako sa k zajatému Tisovi správali americkí vojaci. Podľa svedkov Dr. Jozefa Tisa v zajateckom tábore drzo okrádali a bili, hoci vedeli, že bol prezidentom a navyše aj kňazom.

...

Ján Čarnogurský chce byť po Tisovi, Kováčovi, Schusterovi a Gašparovičovi piatym slovenským prezidentom. Má za sebou rozličné štátnické funkcie. To, že mal krstného otca Karola Sidora, významného funkcionára prvého slovenského štátu, nie je už kádrovým prehreškom. Ale mnohým voličom, najmä starším, sa vynára otázka: Prečo chce byť Ján Čarnogurský prezidentom štátu, za ktorý keď vznikol, v Slovenskej národnej rade nehlasoval? Ako predseda KDH nedovolil svojim poslancom vo Federálnom zhromaždení hlasovať za rozdelenie Československa.

Adolf Hitler a Jozef Tiso na stretnutí v Nemecku rozhodli o budúcnosti Slovenska.

Obraz a rámec slovenskej národnej kultúry v rokoch 1939 – 1945

Svetlá a tieň sociokultúrnych udalostí

Alexander GOCZ – Foto: autor

Slovenská kultúra v rokoch 1939 – 1945 nadväzovala na dejinnú cestu nášho národa k samostatnosti. Opierala sa celkom prirodzene o tradície národného obrodenia, ale vo zvýšenej miere, najmä v literatúre, čerpala podnety aj zo svetovej kultúry. Nevyhla sa samozrejme dobovej ideologizácii, no práve v tomto období boli položené dôležité základné kamene inštitúcií, pre neskorší národný kultúrny život mimoriadne dôležitých.

Pri SND vznikla počas prvej Slovenskej republiky plejáda kvalitných hercov.

Pri pohľade naspäť môžeme konštatovať, že na jednej strane razantne vstúpili napríklad do výtvarného umenia či do literatúry podnety z moderného svetového umenia, no zároveň sa akcentovali národné tradície a kresťanská duchovná orientácia.

Avšak vojnové roky so sebou prinášali aj ideologizáciu verejného života. Po rokovaní v Salzburgu v júli 1940, keď došlo k zmene vo vláde, bolo politicky žiaduce v rámci vonkajších, formálnych prejavov lojalitu k Nemeckej ríši aspoň navonok zdôrazňovať uplatňovanie slovenského národného socializmu v našej kultúre. Bohužiaľ dosah niektorých novoprijatých zákonov sa prejavil aj na kultúrnom poli. Niektorí významní umelci boli perzekvovaní, iní, napríklad Gejza Vámoš, z rasových dôvodov volili emigráciu.

■ ROZMACH ŠKOLSTVA

V školstve sa kultúrna politika prvej Slovenskej republiky prejavila najvýraznejšie. Novozriadené Ministerstvo školstva a národnej osvetly riešilo hneď na začiatku problém s umiestnením osemsto šesťdesiatich troch učiteľov, ktorí boli Maďarmi vyhnaní aj s rodinami po viedenskej arbitráži z okupovaného územia

južného Slovenska. Nastupovali väčšinou na miesta uvoľnené po odchode českých učiteľov, čím sa posilňovala školská výchova v slovenskom štátnotvornom duchu. Od roku 1939 do roku 1943 zaznamenali štatistiky vznik desiatich nových stredných škôl, jednej učiteľskej akadémie, ôsmich obchodných učilíšť, štyroch odborných škôl pre ženské povolania a troch priemyselných škôl. Vysoké školstvo dosiahlo za šesť rokov štátnej samostatnosti azda najväčší rozmach. Už v roku 1939 bol schválený zákon č. 188 o Slovenskej vysokej škole technickej. Univerzita v Bratislave sa rozšírila zriadením Prírodovedeckej fakulty a od základov bola vybudovaná aj Vysoká škola obchodná. Od roku 1939 do roku 1942 vzrástol počet poslucháčov slovenských vysokých škôl z dvetisíc tridsaťštyri na päťtisíc štyristotridaťdva študentov.

■ OD AKADÉMIE PO ČASOPISY

Narozvoje vedy a umenia mimoriadne vplývali viaceré novovzniknuté štátne ústavy a inštitúcie. Systematickému vedeckému výskumu slúžila Slovenská akadémia vied a umení, (SAVU) založená v roku 1942, rovnako aj Štátny archeologický ústav, Knihnica Slovenskej univerzity či Štátna hvezdáreň na Skalnom plese a Štátny ústav pre ľudovú pieseň.

V rámci SAVU boli vytvorené malé pracoviská venujúce sa vedeckému výskumu v oblasti jazyka, literatúry, hudby, histórie a zemepisu.

Vydávanie slovenských kníh a časopisov zaznamenalo aj napriek vojnovým rokom kvantitatívny i kvalitatívny rozvoj, aký nemal predtým na Slovensku obdobie. Podľa počtu vydaných kníh do roku 1944 patrili k najväčším inštitučným nakladateľstvám

Spolok svätého Vojtecha (417 kníh), Matica slovenská (414 kníh) a Tranoscius (246 kníh). V rade nakladateľstiev sa vydávali popri dielach domácich autorov preklady zo svetovej literatúry a ruských klasikov, ktoré sa v Nemecku i Sovietskom zväze vyradovali z knižníc. V priemere vychádzali v prvej Slovenskej republike viac než dve knihy denne. V priebehu piatich rokov vychádzalo dvesto dvadsaťjeden slovenských denníkov, týždenníkov a mesačníkov.

■ NA JAVISKU AJ V ÉTERI

V zmenených politických podmienkach v rokoch 1938 – 1939 je zrušená česká činohra SND. Väčšina českých umelcov opúšťa Slovensko, pričom však ostáva herec a režisér Jozef Budský. Nastupuje plejáda mladých hercov, ktorí sa stávajú na ďalšie desiatky rokov oporami súboru, akými boli M. Huba, F. Dibarbora, K. L. Zachar, V. Záborský, F. Zvarík, L. Chudík či J. Pántik. V činohre sa doplnil režisérsky zbor aj dramaturgia a rozvíjala sa slovenská dramatická tvorba, keďže na divadelnú scénu vstupujú autori ako I. Štoda, J. Barčlvan, P. Zvon či M. Rázusová-Martáková. Je dôležité si pripomenúť, že v júni 1939 vzniká Slovenský rozhlas a už 7. februára 1939 filmová spoločnosť Nástup, ktorá produkovala Slovenský zvukový týždenník prinášajúci pôvodné reportáže zo slovenského kultúrneho a politického života.

Keďže Slovensko sa v rokoch 1939 – 1945 ocitlo pod mocenským vplyvom národno-socialistického Nemecka, bolo možné očakávať, že jeho charakter sa premietne aj v ideovom usmernení slovenskej kultúry. Výsledky výskumu a žijúci pamätníci svedčia, že sa tak nestalo ani po Salzburgu, keď si Hitler presadil zmeny vo vláde.

Obdivovaná alebo zatracovaná Leni

Najnovšia inscenácia Činohry SND v Bratislave, 2014

RECENZIA

Najnovšia inscenácia Činohry SND v Bratislave o talentovanej a uznávanej režisérke Hitlerovej éry Leni Riefenstahlovej nastoľuje množstvo otázok. Azda najpálčivejšia je tá o veľkosti jej viny, keď prepožičala svoj talent do služieb fašistickej ideológie a Führera.

Umeleckú dráhu začínala ako tanečnica v rodnom Berlíne, no zranenie kolena jej kariéru v tomto smere prekazilo. Začala teda nakrúcať horské filmy, pričom používala netradičné postupy, čo zaujalo aj Hollywood, ale ponuky odtiaľ odmietla, zostala verná Nemecku. V zaujatí prácou zrejme ani nevníkala, že v jej krajine sa k moci dostáva samolúby človek, ktorý sa chystá ovládnuť Európu a do svojich plánov napokon zapojil aj vynachádzavú režiséru, ktorá toto poverenie prijala.

V čom je vinná? Táto otázka zostáva otvorená aj po šesťdesiatich rokoch, počas ktorých Leni Riefenstahlová trpela za svoje pomýlené vlastenectvo a túžbu pracovať ako filmárka. Dožila sa vyše sto rokov a ako sa ukázalo, ani taký dlhý čas nedokázal vyriešiť jej dilemu.

Na scéne SND ju rieši Zdena Studenková. Úloha, kde suverénne a racionálne obhajuje svoje postoje na javisku, jej mimoriadne sedí. Veď tento herecký part jej napísali autori Valéria Schulczová a Roman Olekšák priamo na telo. A Studenková ich svojím výkonom nesklamala a isto nesklame ani obecenstvo, ktoré prinúti zamyslieť sa nad vlastným konaním, keď sa treba správne rozhodnúť. Hra je aj výzvou pre umelcov, aby sa nedali zviazať na cestu sympatizantov a prisluchovateľov nijakej diktátorskej politiky. Je mementom pred zapredanectvom a výzvou, že demokraciu si treba vážiť a strážiť si ju.

Anna SLÁVIKOVÁ

MEDAILÓN

Pri čítaní literárnych diel Márie Jančovej akoby sme na chvíľu vstúpili do zázračnej krajiny z „nedávnej“ minulosti, ktorá je pre súčasné deti takmer nepoznateľná. Práve preto sú jej spomienky z detstva, obohatené dobovými reáliami, také vzácné.

Spisovateľka s aktuálnym odkazom

Narodila sa 25. decembra 1908 v Dolnej Lehote v rodine železničarskeho robotníka. Študovala na gymnáziu v Dolnom Kubíne i v Košiciach, kde v roku 1928 maturovala. Jej prvé básne i krátke poviedky z tohto obdobia uverejnil nielen v školskom časopise Svoje!, ale aj v Slovenských pohľadoch. Po absolvovaní učiteľského ústavu v Bratislave učila na základných školách vo Vozokanoch, v Radošinej, vo Veľkých Levároch i v Martine. Získala nielen pedagogické skúsenosti, ale najmä schopnosť priblížiť

sa detskému vnímaniu skutočnosti, čo bohaty využila neskôr vo svojej literárnej tvorbe pre deti. Debutovala knižkou básní Blahoslavení (1940). Sugestívny pohľad dedinskej učiteľky na nespravodlivosť sveta najmä vo vojnovom čase obsahuje kniha krátkych próz Bochník (1950). Autorkina emotívna výpoveď naplno zaznela v jej umelecky najzrelejšom diele Rozprávky starej matere (1953). Osudy malého dievčatka, ktoré trpí očnou chorobou, a predovšetkým pútavé rozprávanie jej starej mamy sme čítali s nefalšovaným záujmom. Dospelým čitateľom venovala knižku poviedok s názvom Divé husi (1960). Aj tu dominuje ľudská добрota a humanizmus, ktoré boli pre autorku

nosnými motívmi vo všetkých dielach. V roku 1961 začala pracovať ako redaktorka vo vydavateľstve Mladé letá, ale aj sama pre deti tvorila a prispievala do novin i časopisov a venovala sa aj prekladateľskej činnosti.

Spisovateľka (mimo chodcom manželka známeho spisovateľa Františka Hečku), ktorá s plným nasadením prezentovala vo svojich dielach dobro, úctu, lásku k ľuďom, prírodu a najmä k starým rodičom, zomrela 18. augusta 2003 v Bratislave. Koncom minulého roka sme si pripomenuli 105. výročie jej narodenia.

Miroslav DEGLOVIC

HUMORESKA

Prosím vás, čo teraz píšem, je naozaj pravda. Pozoruhodná v tom, že je to po prvý raz, čo mám dobré slovo na Ameriku a zvlášť na vedcov z tejto krajiny. Áno, tých, čo sa o nich začínajú bulvárne správy: Americkí vedci zistili. Potom nasleduje taká kravina, až oči v slzách prevracia. Už som tu o tom písal, ale na osvieženie pamäti napríklad americkí vedci zistili, že keby mali ľudia dve srdcia, jedno z nich by bolo zbytočné, a že praváci po amputácii tejto ruky dokážu písať ľavou rukou, a to celkom čitateľne. Sami uznáte, že dali svetu objavy hodné minimálne Nobe-

lovej ceny. A teraz to, za čo ich skutočne chválím. Lekári z Marylandskej univerzity objavili piate žuvací sval. Tiahne sa od očnej jamky k čeľusti.

Pomáha nielen pri žuvaní. A teraz ten zázrak: keď má človek zatvorené oči, sval sa napne tak,

marylandských vedcov vyskúšal na vystúpení japonskej tanečnice Sumako Koseki, ktorá spojila prvky japonského tanca duchov butó, samurajských bojových umení a moderného európskeho tanca, kam som musel ísť so ženou aby si myslela, že ju milu-

té oči a žul do taktu. Môžem povedať, že jeho klasika Tri skladby pre klavír z roku 1909 mi znela spevnejšie ako Brahmsove Uhorské tance alebo Smetanova Vltava. Do tretice som sa odvážil na koncert Repete návraty Martina Jakubca, jeho peroxido-

cert pokračoval. Po polroku ma dali v pezijskom sanatóriu čiastočne do poriadku. Už sa nepocikávam.

Vrátil som sa domov práve v čase veľkého pôstu. Tak som vyskúšal, či marylandskí vedci nedali svetu svojím objavom recept proti hladu. Efekt sa po piatich minútach dostavil. Bol som šťastný a stále hladný, ale nič som si z toho nerobil. Keď je však človek šťastný, hlad sa ľahšie znáša. Vrelo preto odporúčam pre všetkých na Slovensku. Objav amerických lekárov nám dáva šancu byť spokojnými po celých dvadsaťštyri hodín. Stačí mať neustále zatvorené oči a žuť, a žuť, a žuť.

Milan ZEMO

Žujte naprázdno, budete šťastní celý deň

že tlačí na žľazy, ktorá produkuje endorfin. Známý hormón spokojnosti a šťastia. Bežne vzniká počas pohybov pri plnení si ne-manželských povinností. Niekedy aj pri plnení si manželských, ale to musí mať ženáč zatvorené oči, čo pravdupovediac majú skoro všetci. Najprv som objav

jem, ako keď bola mladá. Len čo zhaslo svetlo, zatvoril som oči a žul ako zmyslov zbavený. Povieť vám, taký krásny a šťastný balet som ešte nezažil.

Povzbudený úspechom som odvážne zašiel na koncert veľikána atonálnej hudby Arnolda Schönberga. Mal som zavre-

vej spevnej divy Božanky a Dušana Grúňa, čo tiež hral ako ona minimálne s Leninom guľôčky. Rodina ma varovala, že sa cez toto predpekli neprežijem. Mala pravdu, lebo som žul tak zúrivo, až sa mi vyklbila sánka. Kým prišla sanitka, nechali ma sedieť v rohu javiska a kon-

MYŠLIENKY VELIKÁNOV

Veru na čase je, bratia, aby sme sa porozumeli! Nad nami trúchliaci čas vyvoláva nás prísny, dôstojný hlasom k činom a na to nám najväčšmi treba porozumenie. Čujte teda slová tieto, ktorých cieľom je porozumenie medzi nami všetkými, bratia, čujte ich všetci: vy tam na ďalekom, mohutnom severovýchode, vy tam na zotročenom juhu a vy v cudzích službách sa sužujúci na západe, čujte ich vo všetkých krajinách a vo všetkých župách, kde len slovanský jazyk ktorejkoľvek vetvy zaznieva, a zvestujte ich všetkým, čo ich vedia pochopiť a čo silu cítia v sebe konať.

Slovanstvo, svet budúcnosti

Veď odvtedy, ako tu jestvujeme, ešte nikdy sme sa neporozumeli, ale sme ani nikdy ešte vospolok nekonali, a všetci sme predsa rodní bratia, stíhaní tými istými osudmi, a dedičia tej istej budúcnosti.

Úprimné, priame, dobre rozvážené a chlapecké to majú byť slová, vychádzajúce z hrude človeka, ktorého myseľ od útlej mladosti najvrúcejšie zaujatá bola osudmi nášho kmeňa, človeka, ktorého zrak s bôľom preputoval žalostnú minulosť našu, ale radosťou zažiaril, keď sa mu ukázala veľká, skvelá budúcnosť, čakajúca na nás, človeka, ktorý pre život kmeňa nášho všeličo vykonal i pretrpel a bol i je imúnny voči akýmkoľvek vonkajším vplyvom. Nech však namiesto toho hovorí samo posolstvo. Nuž nech sa nik nepozastaví nad tým, že slovan-ské zmýšľanie sa tu prednáša s úprimnosťou, ako ešte nikdy predtým, a slabé dušičky medzi nami nech sa veru nespľášia z otvorenosti reči našej, veď ak chceme zjednotiť sa a konať, musíme si raz spoločný cieľ vytýčiť, a sila naša zo dňa na deň rastie, sila našich nepriateľov rozzúrených slabne však a ubúda, na nás, ak odvahu naberieme k činom, isté víťazstvo čaká, na nich však porážka istá. Nijaká moc, keby to priam moc vlád bola, nemôže už zgnívať život náš, ktorý v sebe nesie idey budúcnosti, šťastie i nešťastie budú ho napomáhať, na výslňi, v daždi, za hromov i bleskov dozrievať bude. Taký je chod prírody! Nehody, útlak a prenasledovania všakového druhu iba vyskúšajú silu našu, ducha nášho popchnú a vybičujú, posilnia a zocelia vôľu našu, a k veľkému dielu, čo pred nami stojí, potrebujeme silu, podnikavého, smelého ducha, zocelenú, nepoddajnú vôľu.

Nuž nech sú otvorené a chlapecké tieto slová, bratia! Kto z vás, nesený vyšším duchom, z trampôt všedného života vyvihol sa a nechal oči svoje túlať sa po širom svete našom, kto z vás, pýtam sa, nezavzdychol z hlbín duše nad národom, v ňom rozostretom, či už nad nešťastím tisícročným, ktoré ho prenasleduje, či nad bremenom, ktoré ho ťaží, a či nad potupou, ktorá ho pokrýva? Hej, nevýslovne veľké je nešťastie národa nášho, a ak hlboko dojatý pozorovateľ položí si otázky, ako sa to všetko mohlo stať, ako k všetkému tomu dôjsť mohlo, namiesto toho, aby ich zodpovedal, onemie od veľkej bolesti. Vskutku, srdcelomné divadlo je to vidieť, ako národ, v Európe počtom najväčší, je rozbitý, porozdeľovaný...

Ludovít ŠTÚR

Aj my máme svojich edisonov, len sa nimi na vlastnú škodu nepýšime

Reverend s prezývkou Radio Priest

Ivan BROŽÍK – Foto: archív, internet

Kňaz rádio – zvláštna prezývka pre rímskokatolíckeho kňaza. Už menej zvláštna pre vynálezcu bezdrôtovej telegrafie, človeka, ktorý položil základy mobilnej komunikácie a bezdrôtového prenosu hlasu a iných informácií. Všestranne obdareného Jozefa MURGAŠA, rodáka z Tajova, mimoriadne zaujímal aj botanika, architektúra, maliarstvo. Bol prenikavým novátorom – slovenským vlastencom v Amerike až do svojej smrti. Murgaš bol najšťastnejší, keď maľoval sakrálné výjavy, krajinky a osobnosti. Každý je šťastný vtedy, keď robí to, čo mu káže srdce.

Najmä mladíci tesne pred dvadsiatkou túžia žiť svoj vlastný život a realizovať sa tak, ako si myslia, že je jedine správne a z ich strany prospešné. Devätnásťročný Murgaš príliš skoro zistil, že sa neoplatí verejne vyjadrovať svoje pocity a názory. Najmä nie tie, ktoré sa týkali vlastnenectva. Napokon, túto skúsenosť v desivej schéme akéhosi večne sa vracajúceho dejá vo zažívame aj po sto päťdesiatich rokoch od narodenia Tajovčana Jozefa Murgaša.

Maďarským mocipánom v tých časoch akékoľvek vlastenecké vyjadrenia Slovákov prekážali a nelenže boli v ich ponímaní nevhodné, ale boli takmer samovražedné. Murgaš musel preto predčasne opustiť maliarske štúdiá u Jozefa Božetecha Klemensa. Jednoducho, pre svoje vyjadrenia s vlasteneckým obsahom počas návštevy maďarského biskupa v lete v roku 1893 na maliarskej škole v Mníchove musel životnú dráhu zmeniť. Nastúpil ako kaplán do Chrenovca...

■ UMELECKÝ TESTAMENT

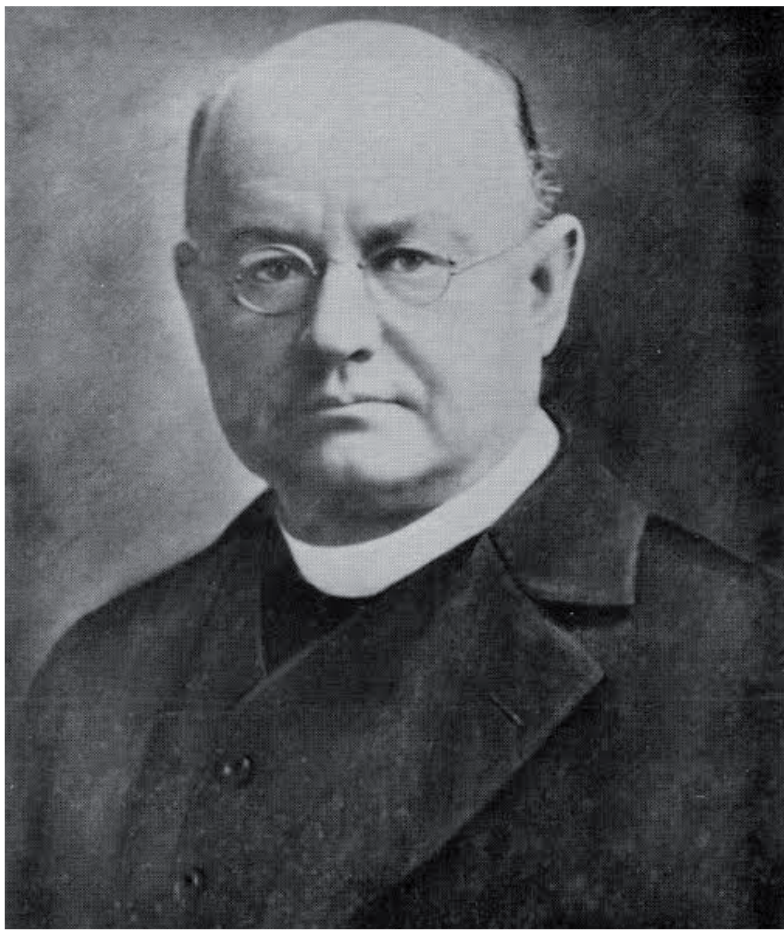
Tak ako väčšina veľkých a skromných Slovákov odišiel potichu. Tiché odchody našich významných krajanov sú asi najtemnejšou a najsmutnejšou vizitkou našich dejín. Odchody nútené, odchody do vyhnanstva, za zárobkom, za istejším kúskom chleba, odchody za porozumením a pochopením. Doteraz sme sa nepoučili a nerozumne, iba tak zo zadubenosti (i skutočného zápecníctva) nechávame odchádzať veľkých, aby si tu – u nás našli svoje posty a miesto pod slnkom malí a zväčša hlúpi.

Jozef Murgaš odchádzal z fary v Chrenovej v čase, keď tam rodina Pekárovcov na jeho počesť stavala na okraji obce kaplnku Panny Márie – symbol patrónky Slovenska, ochrankyne z najuctievanejších po celú generáciu našich predkov. Pre tých, ktorí doteraz nevedeli, výtvarnícke skvosty Jozefa Murgaša sa nám dodnes zachovali v sakrálnych pamiatkach a stavbách v Lopeji, Dubovej, Slovenskej Ľupči a ústredný oltárny obraz svätej Alžbety v kostole zo 14. storočia na hlavnom námestí v Banskej Bystrici je tiež jeho práca.

Murgaš kresliar a maliar. Ale ponajprv nenapraviteľný „pansláv“. Práve z panslavizmu ho obviňovali maďarskí biskupi. Donútili ho k odchodu zo Slovenska, urobili z neho exulanta, vyhnanca za more... Jozef Murgaš prijal ponuku miestneho kňaza v americkej novozaloženej baníckej osade Wilkes-Barre v Pensylvánii práve preto, že zistil, že tam žije šesťdesiatpäť slovenských rodín. Rád sa stal ich pastoračným otcom.

V roku 1896 získal súhlas na to, aby popri duchovnej činnosti pracoval na praktickom štúdiu prírodných vied. A samozrejme, maľoval. Mimochodom, aká to smutná kuriozita – slovenský vynálezca svetového formátu dôležitosti Edisona, Marconiho a ďalších mohol iba jeden jediný odborný článok napísať v slovenskom jazyku. Bolo to v roku 1900 v časopise Tovaryšstvo a článok sa volal Telegrafovanie bez drôtu.

Ako drobnú symbolickú historickú či dejinnú satisfakciu a vyjadrenie úcty k rodákovi Murgašovi si Slovenské národné noviny dovoľujú citovať z uverejneného článku v pôvodnom znení: „Nič nie je snáď čudnejšieho tajomstva plnšieho medzi vynález-

Reverend a vynálezca Jozef Murgaš

mi v odbore elektrickom ako telegrafovanie bez drôtu. Práve preto myslím, že nebude od veci napísať krátke vysvetlenie vážneho tohto vynálezu, nakoľko som veľa vstával a narobil sa, aby som seba o tom vlastným experimentom presvedčil.“

■ MEDZI VELIKÁNMI

V roku 1888 Heinrich Hertz doštatočne vedecky demonštroval existenciu elektromagnetických vln. O tom, že sú okolo nás, sa už skôr domnieval James Clerk Maxwell. Nikola Tesla sa v roku 1890 vydal na prednáškové turné po Európe a Spojených štátoch a verejne predvádzal prenos elektromagnetických vln. Prenos signálu do vzdialenosti dvestopäťdesiat metrov sa podaril aj Alexandrovi Stepanovičovi Popovovi. V Anglicku si Guglielmo Marconi pomerne rýchlo nechal zaregistrovať patent, založený na základoch vedeckých zistení Alexandra Popova. V roku 1902 uskutočnila Marconiho Spoločnosť pre bezdrôtovú telegrafiu prenos rádiového signálu cez Atlantický oceán. Murgaš vnímal tieto obrovské kroky v dejinách technických schopností ľudstva a uskutočňoval pokusy, na základe ktorých by mal vzniknúť zlepšený a zdokonalený prenos signálu.

Na rozdiel od Marconiho, ktorý použil dva rôzne dlho trvajúce signály pre bodku a čiarku či pomlčku, Murgašov „hudobný bezdrôtový telegrafný systém“ pracoval s dvomi rôznymi frekvenciami signálu v rovnakom čase. Tým sa jeho prenos desásťnásobne zrýchlil. Druhého októbra 1903 zaregistrovali úrady jeho prvý patent vo Washingtone a 10. mája 1904 získal Jozef Murgaš práva na ďalšie dva kľúčové patenty od washingtonského patentového úradu. Jeden bol vystavený na „bezdrôtovú telegrafiu“. Druhý zas patentovo ochránil nový „spôsob komunikácie“.

Jednou z najzaujímavejších etáp života Jozefa Murgaša vedca bol verejný test „zvukového bezdrôtového telegrafného systému“. Uskutočnil sa

v Murgašovom zaoceánskom pôsobisku vo Wilkes-Barre. Tam postavil dvojramenný, šesťdesiat metrov vysoký anténny stožiar. Už ráno 23. novembra 1905 spravil Jozef Murgaš prvý pokus a skúšobne z Wilkes-Barre do vzdialenosti dvadsať míľ za prítomnosti svedkov odoslal signál, ktorého prvá veta znela: „Vďaka Bohu za jeho požehnanie.“ Šírla sa éterom v jeho materčine...

Pri pokusoch ho pozorne sledoval prezident USA Theodore Roosevelt. Jozef Murgaš na neho vraj urobil veľký dojem. Dostalo sa mu nielen uznania, ale aj štátnej finančnej pomoci na jeho ďalšie pokusy. O pár dní neskôr sa uskutočnil „rozhovor“ z Wilkes-Barre do dvesto míľ vzdialeného Brooklynu. Žiaľ, po Rooseveltovej smrti sa dotácie pre Murgaša zastavili, výskumy nemali zdroje, americké námorníctvo začalo váhať a...vďaka Bohu aj za to, čo sa podarilo dovtedy.

■ DAR ĽUDSTVU

Pokusy Jozefa Murgaša veľmi pozorne sledoval aj Thomas Edison. Aj on sa trápil predstavami, čo sa stane po tom, ak Murgaš stratí akékoľvek finančné zdroje. Edison presviedčal Marconiho, aby prevzal Murgašovo dielo vo svojich laboratóriách. Edison s Murgašom o tom istý čas debatovali a napokon sám Murgaš všetky svoje vedecké práce a výsledky výskumov predisponoval Marconiho so slovami: „Aby sa nestratili pred ľudskou rasou.“

Po Jozefovi Murgašovi zostalo svetovej vede viac ako pätnásť patentov s významom pre celé ľudstvo. Kurióznym z nich bol vynález navigačného zariadenia na rybársky prút. Mnohí terajší rybári, oháňajúci sa všelijakými „shakespearimi“, ani netušia, ako im ich záľubu zveľadil práve Jozef Murgaš.

Krajanovia zo Slovenska v americkom Wilkes-Barre boli však prvoradou srdcovou záležitosťou reverenda Murgaša. Staral sa o nich, ako vedel. Keď sa prisťahovali noví, po-

máhal im, ako vládol, kým sa nedokázali užiť sami. Postavil nový kostol pre miestnu slovenskú komunitu, zriadil knižnicu, cintorín, otvoril niekoľko škôl, telocvičňu a ihriská. Ako by zázrakom – do dnešných dní všetko funguje. V roku 1911 spolu s ďalšími tridsiatimi ôsmimi slovenskými kňazmi v Amerike založil takzvanú Slovenskú katolícku federáciu. Bol jedným z osnovateľov Spoločenstva svätých Cyrila a Metoda, ktoré malo za svoj cieľ najmä výchovnú a voľnočasovú prácu so slovenskou mládežou. Menej známou Murgašovou aktivitou v Amerike bolo založenie časopisu Kresťan a pod pseudonymom Jozef Joščák viedol ilustrovaný zábavný časopis Šašo.

■ ZRÁŽALI HO SKLAMANIA

V Európe zúrila prvá svetová vojna; dejiny, ako aj politické mapy sa začali hýbať. Keďže Spojené štáty americké boli tiež oficiálne vo vojne, akékoľvek pokusy s telegrafiou boli zakázané a spadali pod vojenské tajomstvá a povolenia. Kňaz Jozef Murgaš prestal pracovať na svojich pokusoch a vrátil sa k maľovaniu. Zrazu bolo jasné aj to, že v starej Európe dôjde ku koncu Rakúsko-Uhorska a je šanca na založenie vlastného štátu. Jozef Murgaš sa už prvý raz stal jedným zo spoluzakladateľov Slovenskej ligy v Amerike a jeho podpis je na Pittsburskej dohode medzi Slováckmi a Čechmi – na dohode o vzniku Československa. V USA mal Murgaš stále obrovský rešpekt, bol uznávanou osobnosťou aj v tamajších najvyšších politických kruhoch. V podstate bol jedným z mála prostredníkov medzi oficiálnou vládou USA a predstaviteľmi budúceho Československa.

Smutne sa číta korešpondencia medzi Jozefom Murgašom a ľuďmi z najbližšieho okolia Tomáša Garrigue Masaryka – budúceho prezidenta nového štátu. Po vzniku ČSR ho prezident Masaryk dokonca odmietol prijať s nepresvedčivou výhovorkou, že „je veľmi zaneprázdnený“. To však nebolo všetko. Murgaš sa uchádzal o učiteľský post na Pražskej elektrotechnike, no z ministerstva školstva v Prahe dostal zamietavé stanovisko s odôvodnením, že „nie je dostatočne kvalifikovaný“. Sklamany sa vrátil do USA a v jeho komunite vo Wilkes-Barre o štyri roky neskôr zomrel na infarkt. Aj keď si želal byť pochovaný v slovenskej zemi, večný sen sníva na Dallaskom cintoríne Sacred Heart.

■ ZASTAVENIE PRI KAPLNKE

Je na okraji obce Chrenovec. Okolo nej vysadili päť líp, ktoré sú tam vraj dodnes. Vždy bola akousi vstupnou bránou do obce. Obyvatelia sa tam osviežovali chládkom a modlitbou cestou do poľa alebo cestou z ťažkej roľníckej roboty. Kaplnka postavená na počesť Jozefa Murgaša. Aký skromný pamätník pre takého veľikána. Ale to je vlastne pre týchto ľudí príznačné. V ich živote je ťažké čosi vyvážiť miliónmi...

„Ľudia na Slovensku o ňom veľa nevedia. Vidím to ako lektorka v múzeu, keď prichádzajú učitelia z rôznych kútov Slovenska, na rovinu priamo v jeho pamätnej izbe mi povedia, že nemajú záujem počúvať o ňom, že prišli len kvôli Jozefovi Gregorovi Tajovskému. Keď sa však potom deti dozvedia o jeho o vynálezoch, pozerajú s otvorenými ústami,“ hovorí lektorka múzea v Tajove Anita Murgašová. Jej priezvisko je zrejme iba zhoda náhod. Aj keď ona sama pátra po tom, či nemajú s Jozefom Murgašom nejaké rodinné prepojenie.

Smutné je, že naši potomkovia, naše deti, do detailov poznajú nechutné aféry zo života súčasných takzvaných celebrit. Každý deň sú nimi zasypávané z médií a tzv. informačných technológií. A ešte smutnejšie je, že keď držia v ruke mobilný telefón, ani len netušia, že ho nevynašla žiadna Nokia či Samsung, ale v podstate Slováč Jozef Murgaš. A už pomaly niet ani rodičov, ktorí by im to vedeli povedať.

Maďari postupovali aj s bielymi zástavami a v ukoristených čsl. uniformách

Keď krvácal slovenský Zemplín a Spiš

Martin LACKO – Grafika: (ar)

Maďarská politika medzi vojnami sa niesla v znamení úsilia o obnovu Uhorska. Intenzívne živila mýtus o Uhorsku ako o maďarskom štáte, na ktorom vraj bola spáchaná krivda. Neskôr s nádejou upierala zrak na Hitlera, usilujúceho sa o deštrukciu Versailleského systému. De facto popierala samourčovací právo Slovákov a celkovo bola destabilizačným prvkom stredoeurópskeho regiónu. Keď na základe Mnichovskej konferencie 30. 9. 1938 zo strednej Európy vycúvali demokratické (súčasnne i koloniálne) mocnosti, Francúzsko a Veľká Británia, ostalo rozhodovanie na nacistickom Nemecku a fašistickom Taliansku.

Viedenskou arbitrážou z 2. novembra 1938 ich predstavitelia priekli vyše dvadsať percent územia Slovenska a Podkarpatskej Rusi Maďarsku. Ani s týmto ziskom sa však v Budapešti neuspokojili a chceli aj zvyšok oboch krajín. Tu mali Maďari plnú podporu Poľska, s ktorým chceli vytvoriť spoločnú hranicu.

■ HROZIVÉ ZOVRETIE

Ďalšia šanca na naplnenie maďarského sna sa naskytla po 12. marci 1939, keď dal Hitler maďarskému vyslancovi v Berlíne súhlas s anexiou zvyšku Podkarpatskej Rusi (od decembra 1938 autonómna Karpatská Ukrajina). O dva dni ju začali Maďari obsadzovať. Po obsadení hlavného mesta Chust hneď ďalší deň – 15. marca – rozpútali krutý teror. Podľa niektorých údajov len v nasledujúcich dvoch marcových dňoch postrieľali niekoľko stoviek zatknutých politických oponentov a ich telá nahádzali do Tisy.

Po zhodnotení celkovej situácie sa veliteľ čsl. vojsk v Podkarpatskej Rusi generál Lev Prchala rozhodol 15. marca ustúpiť. Aj ústupové boje si však vyžiadali značné straty. Sedemnásteho marca 1939 honvédov na poľskej hranici privítala čestná rota poľského vojska. Spojenie Poľakov s Maďarmi však pre Slovensko značilo hrozné obťaženie. Osemnásteho marca mali Maďari obsadené už kompletne územie Podkarpatskej Rusi a hľadali možnosti ďalšieho „odkrojenia“ zo Slovenska. Keďže však Hitler rátať s existenciou slovenského štátu, dostali súhlas len na pričlenenie jeho okrajových území.

■ NOVÝ SMER ÚTOKU

O maďarskej i poľskej hrozbe slovenskí predstavitelia tušili. Nový minister národnej obrany pplk. F. Čatloš už 15. marca 1939 vydal rozkaz veliteľovi VII. zboru v Banskej Bystrici mjr. J. Imrovi na zabezpečenie hraníc proti Maďarsku. Kľúčovú rolu v obranných plánoch mal zohrať VI. zbor so sídlom v Spišskej Novej Vsi pod velením pplk. A. Malára, ktorý bol súčasne vymenovaný za veliteľa Východnej skupiny a poverený organizovať obranu východného Slovenska. Čatloš vyhlásil i mobilizáciu piatich odvodových ročníkov (1932 – 1936) pre trinásť východných okresov. Boli to prví branci Slovenského štátu. Čoskoro sa však ukázalo, že najvýchodnejšie hranice ostali nebezpečené...

■ TRINÁSŤ ŽIVOTOV

Viac prezieravosti a akcie-schopnosti než v Bratislave preja-

vili v Michalovciach. Pod dojmom správ, že z Podkarpatskej Rusi sa Maďari chystajú prejsť na Zemplín, už v podvečer 14. marca 1939 vyslali miestni funkcionári HSLS a HG dobrovoľnícku jednotku gardistov pod velením kapitána Bonča a strážmajstra Potoša k hraniciam. Obsadili okolie hory Červenica – kóta 164 pri Užhorode, kde sa zakopali. Tu prví obrancovia skutočne načas zastavili, či pribrzdili postup Maďarov. Za pár stoviek štvorcových metrov územia však zaplatili krvavú cenu – trinásť životov. Michalovce týmto vošli do slovenských dejín ako skutočná stráž východu. Ich obete boli súčasne prvými obeťami za štátnu samostatnosť.

Osemnásteho marca Maďari prekročili riekou Uh a pod zámenkou, že vraj hranica nie je v teréne presne vyznačená, obsadili obce v údolí rieky, ktoré boli od roku 1920 súčasťou Slovenska.

Agresiu v Podkarpatskej Rusi slovenská vláda podcenila. Po Viedenskej arbitráži a po plnom diplomatickom uznaní Slovenska Maďarskom (15. 3. 1939) nepredpokládala, že by sa Slovenská republika stala terčom vojenského útoku. Bojaschopnosť mladej armády bola slabá. Ako je známe, do roku 1938 bola armáda, podobne ako i čelníctvo najmä českou záležitosťou, nástrojom českej dominancie. Po odchode Čechov nastala situácia, že vojakom nemal kto veliť, zbraňovým systémom chýbala odborná obsluha. Naopak, Maďari vedeli, že tromfy – armádu, moment prevrpenia i súhlas Hitlera – majú vo svojich rukách. Navyše 22. marca ukončila činnosť slovensko-maďarská rozhraničovací komisia, ktorá potvrdila dovtedajšiu spoločnú hranicu. Pre vládu to bolo ďalšie nebezpečné uspokojenie. Tento deň odišli i posledné transporty s bývalými čsl. dôstojníkmi a vojakmi českej národnosti...

■ VIEROLOMNÝ ÚTOK

Útok Maďarov sa začal krátko po polnoci 23. marca troma zoskupeniami v štyroch smeroch: Prvé zoskupenie postupovalo v smere Malé Berezne – Ublá – Stakčín, jeho druhá časť v smere Veľké Berezne – Ulič – Starina. Druhé zoskupenie tiahlo z Užhorodu na Tibavu a Sobrance. Tretie od veľkých Kapušian na Čierne Pole a Pavlovce nad Uhom.

Prenikanie Maďarov uľahčovalo aj to, že vo viacerých prípadoch postupovali s bielymi zástavami. Pohraničnú stráž zmietli ďalším úsokom – postupovali v ukoristených uniformách čsl. armády. Tak naprí-

klad v Ubli zajali celú rotu, ktorá tu bola ubytovaná. K provizórne postavenej strážnici sa priblížili dôstojníci s bielymi vlajkami. Slovenská stráž v domnienke, že idú rokovať, tak ako to bolo aj v predošlých dňoch (teda v čase rokovania hraničnej komisie – M. L.), ich čakala bez zbraní. Po priblížení sa však dôstojníci odhodili biele zástavky a všetkých zajali. Potom prešli bez odporu cez Tibavu až do Sobraniec.

Maďari mali celkovo tri pešie a dva jazdecké pluky, tri hraničiarske a tri cyklistické prápory, jeden motorizovaný a jeden prieskumný prápor. Tiež stíhací letecký pluk a silné delostrelectvo (štyri pluky). Spolu asi štyridsaťtisíc mužov.

Chabé slovenské jednotky zaskočené postupom, len s ľahkými zbraňami, sa rýchlo vzdávali, takže pri svojom postupe v prvý deň nenarazili agresori fakticky na odpor. Ťarcha obrany ležala iba na letectve, hoci jeho stav bol tiež alarmujúci. Išlo o príslušníkov II. perute zo Spišskej Novej Vsi z Leteckého pluku 3 gen. Štefánika. Vykonávali nielen prieskumné lety, ale aktívne sa zapojili do obrany ostreľovaním a bombardovaním postupujúcich maďarských jednotiek. O miere odhodlanosti svedčia aj straty prvého dňa: dve zničené a štyri poškodené stíhacie lietadlá Avia B-534 a tiež dva poškodené Letovy Š-328. Zahynuli štyria vojaci, z toho dvaja piloti a dvaja príslušníci pozemného vojska.

■ PRÍPRAVA ODVETY

Slovenské MZV adresovalo už dopoludnia 23. marca protestnú nótu maďarskej vláde, ktorej súčasťou bolo ultimátum na stiahnutie sa do 8. hodiny nasledujúceho dňa. To v Budapešti ignorovali. Až neskôr oficiálne oznámili, že na východnom Slovensku ich armáda nevykonáva nijakú činnosť, došlo vraj len k „omylom pri korektúre hraníc“. Bojové slovenské jednotky z 24. marca oznámili Budapešť cynicky za „pozostatky českého vojska ustupujúceho z P. Rusi“.

Aj keď Čatloš predpokladal, že Ochranná zmluva s Nemeckom (18. a 23. marca) garantuje integritu územia, nespoliehal sa na okamžitý zásah z Berlína. Ešte 23. marca večer dal pplk. Malárovi príkaz: „Stoj čo stoj hneď zajtra vytvoriť si na výhodnom mieste relatívnu prevahu síl a zahnať Maďarov za hranice.“ Pod dojmom informácií o možnom novom smere útoku Maďarov na Prešov sa však Malár rozhodol sily, ktoré mal k dispozícii, rozdeliť. Prvú časť ponechal ako zálohu na obranu možného postupového smeru Košice – Prešov. Za veliteľa tejto Prešovskej skupiny menoval mjr. M. Širicu.

Hlavnú časť síl ponechal na vlastné akcie, pričom tieto sily rozdelil na dve útočné skupiny. Michalovská (alebo Zemplínska skupina) dostala za veliteľa kapitána v zálohe Š. Hašíka. Mala vydobýť obsadené územia na južnom, tzv. užhorodskom smere, ovládnuť priestor Tibava – Sobrance. Disponovala asi jedným peším plukom a jedným práporom, troma batériami delostrelectva a čatou obrnených automobilov. Protiútok sa začal 24. marca o pol piatej ráno v sile jedného práporu, pričom sa k nemu pridávali ďalšie jednotky. Hlavnou silou tu bola čata piatich obrnených automobilov (OA) vz. 30, ktorá s podporou pechoty a letectva postupovala smere na obec Gajdoš.

Maďarské jednotky boli vo svojich postaveniach zakopané; mali podporu ťažkých guľometov, delostrelectva i tankov. Silnú obranu pocítili slovenskí vojaci a dobrovoľníci medzi obcami Gajdoš a Nižná Rybnica, kde paľba guľometov a diel zničila OA des. Ťažára. Osádky zvyšných vozidiel preukázali hrdinstvo, keď v ťažkej paľbe zachránili niekoľko ranených spolubojovníkov (vyznamenal sa tu dobrovoľník gardista M. Klanica zo Sliepkoviec). Dosiahnuť stanovený cieľ sa však skupine nepodarilo, dobyla akurát zopár obcí – na hlavnom smere napríklad Úbrež.

Stakčinská skupina (mjr. Q. Matějka) disponovala zosilneným peším práporom a delostreleckou batériou v počte asi šesťsto mužov. Jej cieľom bolo prehradiť smer Humenné – Stakčín. Ani tu však protiútok nebol úspešný a vybojovala len obec Daru.

Plán spätného dobytia územia tak nebol úspešný. Slovenské jednotky sa 24. marca nevyrovnali maďarským ani početnosťou, ani silou. Svoje zohral aj nedostatok účinných zbraní.

Veľmi odhodlane zasiahlo letectvo. Bilancia jeho strát však bola ešte horšia ako prvý deň: armáda stratila tri stroje B-534, jedno Š-328, jeden OA a poškodené boli ďalšie štyri B-534. V bojoch zahynulo sedem vojakov a dvaja civilni.

■ VYŠE PÄŤSTO BÔMB

Ak spomíname 24. marec, nemôžeme obísť bombardovanie Spišskej Novej Vsi. Mesto bombardovalo desať maďarských lietadiel Junkers 86, ktoré na letisko a mesto zhodili vyše päťsto desať- až päťdesiatkilových bômb. Bomby, resp. ostreľovanie, poškodili či zničili sedem lietadiel. Boľestivejšie však boli ľudské obete v meste, kde zahynulo trinásť osôb (päť vojakov, osem civilov).

Bombardovanie bolo rozbuškou, ktorá zmobilizovala Slovensko. Vo vedomí ľudí sa konflikt transformoval na skutočnú vlasteneckú vojnu. Na východ sa najmä pod vlajkou Hlinkovej gardy hrnuli tisíce dobrovoľníkov zo všetkých kútov a všetkých vekových kategórií.

Velenie zároveň pripravovalo ďalší protiútok na 25. marca. Ešte večer 24. marca však dostala vláda z rúk nemeckého konzula E. von Druffela nótu s výzvou na okamžité zastavenie bojov. Následne Čatloš tlmočil tento rozkaz (ako nariadenie vlády) veliteľovi Východnej skupiny Malárovi. Lokálne boje (prestrelky) však pokračovali. No nič nezmenili na novej podobe hranice, ktorá sa vytvorila 24. marca 1939. Pre Slovensko značila stratu približne dvoch okresov – Sobrance (so sídlom) a Snina (bez sídla).

Oficiálna bilancia Malej vojny na slovenskej strane je, podľa literatúry od 23. marca, spolu dvadsaťjeden vojakov (včítane FS a HG) a osem civilov (obetí bombardovania Spišskej Novej Vsi). Na maďarskej strane bolo do večera 26. marca dvadsať mŕtvych a štyridsaťsem ranených. Pohraničné incidenty si od 25. marca vyžiadali životy piatich slovenských a dvoch maďarských pohraničníkov. Zbrane úplne utíchli po 1. apríli 1939, keď bolo podpísané primerie.

Môžeme povedať, že v prípade Malej vojny bol osud k Slovákom krutý. Nepripustil nijaký „reparát“. Po podcenej obrane a neúspešnom protiútku 24. marca už ďalšiu šancu na záchranu územia nedostali. Rozkaz z Berlína na zastavenie bojov prišiel práve vo chvíli, keď do bojového pásma začali prúdiť tisíce dobrovoľníkov, bolo už len trpkou iróniou osudu.

Malá vojna ukázala, že Slováci sa pri ochrane svojich hraníc nemôžu spoliehať na deklarácie zo strany južného suseda, ba ani na pomoc aktuálnej veľmoci. V konečnom dôsledku tak vojna upevnila národnostátne povedomie a ukázala, že jedinou cestou je spoliehať sa na vlastné sily a súdržnosť.

NA MARGO

Jednou z historicky významných, no dnes obchádzaných udalostí je aj vojna, ktorú historici pomenovali ako Malá vojna – teda maďarská agresia proti Slovenskému štátu v marci 1939. V jej rámci osobitne bombardovanie Spišskej Novej Vsi bolo udalosťou európskeho významu. Spišská Nová Ves sa stala po španielskej Guernice druhým mestom v Európe zbombardovaným pred začiatkom druhej svetovej vojny.

Malá vojna

Tieto udalosti vyvolali mimoriadny ohlas a pohnutie v spoločnosti. Do radov Hlinkovej gardy, ktorá sa zmobilizovala na obranu vlasti, sa hlásili tisíce dobrovoľníkov z celého Slovenska. Išlo o oveľa mohutnejšiu, spontánnejšiu a dobrovoľnejšiu reakciu obyvateľov než v lete 1944 do povstania proti Nemecku. Napriek tomu sa táto vojna a jej obeť po roku 1945 nemohli pripomínať. Prvých štrnásť obrancov Slovenského štátu – Michalovčanov, ktorí padli pri Užhorode v noci zo 14. na 15. marca 1939 – zostáva zabudnutých úplne. Dodnes nemajú ani len pamätnú tabuľku, ich osud ani mená nepoznajú ani profesionálni historici. S obeťami hlavnej časti konfliktu, 23. – 25. marca 1939, je to len o trochu lepšie.

Mnohí z tých, čo v marci 1939 riskovali svoje zdravie a životy, si toto svoje odhodlanie po vojne niesli ako „kádrovú vadu“, súc nálepkovaní ako „gardisti“ či „fašisti“. Rodinám padlých štát prestal vyplácať akúkoľvek sociálnu podporu, ba niektorí boli za svoju vlasteneckú angažovanosť československým režimom prenasledovaní aj súdne. Nitriansky učiteľ a katolícky intelektuál Ján Kamil Beňadik dostal v roku 1958 ako „buržoázny nacionalista“ tri roky nepodmienečne nielen za vyučovanie dejepisu v národnom duchu, ale aj za to, že pomáhal organizovať dobrovoľníkov HG z Prievidze na východné Slovensko.

Po obnovení slovenskej štátnosti v roku 1993 mnohí prirodzene očakávali, že Slovenská republika bude pestovať a podporovať pamiatku obrancov vlasti. Nestalo sa tak. Predstavitelia druhej SR sa, dosť nepochopiteľne, prihlásili výlučne k československým politickým a bojovým tradíciám. Akoby náš štát bol nejakým zvyškovým Československom. K tomu prirátajme ignoranciu zo strany médií, pre ktorých obrana štátu nie je vôbec „téma“.

V roku 1993 vytvorili P. Valo a Š. Olha publicistické dokumenty Veľký poker alebo Malá vojna, o dva roky Spišské memento a v roku 1996 Vojna v marci 1939. V dokumentoch boli autentické výpovede pamätníkov. Od roku 1998 ležia v televíznom archive a neboli reprízované.

Preto nečudo, že aj dnes ostáva Malá vojna a hrdinstvo jej účastníkov neznámou udalosťou. Azda v každom inom štáte by mená padlých obrancov vlasti boli vytesané na pamätných tabuliach, mali by postavené sochy či aspoň busty, pri ktorých by sa každoročne schádzali verejní predstavitelia za účasti médií. Iba na Slovensku je to inak....

(ml)

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Aj také boli osudy ľudí

Môj starý otec Michal Tkáč bol v rokoch 1939 – 1945 vládny komisarom (starostom) obce. Keď žandári prišli v jeden deň roku 1942 po Žida Nutka, miestneho krčmára, vlastným menom Nathan Bremmer, povedal im: „Zake! su u Vranove bohate Židzi, chudobného Nutka ňedam!“ Okresný náčelník Lejko sa mu za to vyhrážal: „Dam ce do hareštu!“

A tak navštívil v tej veci aj ministra vnútra Alexandra Macha. Cestoval do Bratislavy vlakom, v Košiciach museli stiahnuť rolety, lebo tie vtedy boli v inom štáte (okupovali ich Maďari). Spal v hoteli YMCA, ráno si však v ňom zabudol remeň, a tak sa poň vrátil a nanovo peši kráčal na ministerstvo k Dunaju. Úradník ho však nechcel pustiť k ministrom, lebo už bolo „po úradných hodinách“. Schytil ho teda pod krk a odšmaril ako pierko do kúta so slovami: „Už si buľ dakedy u slovenských rukoch?!“

Vstúpil do ministrovej kancelárie: „Pán minister, ta aký to máme štát? Naozaj kresťanský, keď nevinných ľudí vyháňame? Prišiel som ohľadne Cigánov a Židov. Cigánov máme vo valale asi sto, tu koňa podkujú, tu zahrajú na veselú i na pohrebe, načo ich brať, sú to tiež len ľudia. A Žida máme len jedného, chudobného krčmára, nemá sa čím vykúpiť ako bohatí. Pán minister, kto za to môže, že sa narodí Cigánke alebo Židovke? A prišiel som aj ohľadne volov. Voly za prvej vojny ani Maďari nesmeli rekvirovať, aby bolo čím orať, a teraz ich berú...“

Môjmu starému otcovi sa podarilo zachrániť miestnych Cigánov (Rómov), aj keď čoskoro cigánska osada vyhorela do tla. Žida nie, krčmára Nutka napokon odviezli ako tisíce iných nevinných.

Po vojne môjho starého otca vo veku päťdesiatdva rokov povolali na dva roky na vojenskú službu k pétépakom (pomocným technickým práporom), kde sa stretli politicky nespoľahliví inteligenti, kňazi, udaní nevinní. Nikdy sa nedozvedel prečo.

OZNAM

Na základe volebného príslubu informujem o poskytnutí vlastných finančných prostriedkov na podporu matičných, resp. vlasteneckých aktivít za obdobie január – začiatok marca 2014:

1. 1. 2014: podpora výtvarného odboru MS – 50 eur;
4. 2. 2014: pamätná tabuľa MO MS Ivanka pri Dunaji – 200 eur;
4. 2. 2014: oprava fary Adolfa Dobrianskeho (Rudlov) – 300 eur;
18. 2. 2014: podpora Oblastného pracoviska MS v Prievidzi – 100 eur;
18. 2. 2014: podpora činnosti MA-FODIV – MO MS Pezinok – 50 eur;
27. 2. 2014: pracovisko MS v Bratislave – 108 eur;
3. 3. 2014: podpora činnosti D MS v Snine – 100 eur;
3. 3. 2014: aktivity na počesť M. R. Štefánika (MO MS Dun. Lužná) – 150 eur;
3. 3. 2014: zbierka na bustu J. C. Hronského (MO MS Zvolen) – 50 eur;
3. 3. 2014: podpora činnosti Obl. výboru MS v Novom Meste n. V. – 100 eur.

Dovedna išlo o 1 208 eur.
O ďalšom poskytovaní vlastných finančných prostriedkov budem priebežne informovať.

Marián Tkáč,
predseda Matice slovenskej

Od našich matičných prispievateľov z celého Slovenska

Spod spravodajského pera

■ VÝROČIE VALENTÍNA BENIAKA

V nedeľu 23. februára sme si aj v Chynoranoch v Pamätnej izbe Valentína Beniakova pripomenuli 120. výročie jeho narodenia. Miestny odbor Matice slovenskej v spolupráci so speváckym zborom Benetky, s Občianskym združením Beniakove Chynorany a so žiakmi miestnej základnej a hudobnej školy pripravil hudobno-slovné pásmo. Program uvádzal podpredseda MO MS Miroslav Kováčik, ktorý privítal hostí spomienkovej slávnosti – členov rodiny Valentína Beniakova, člena výboru Matice slovenskej a vedúceho Oblastného pracoviska MS v Prievidzi Vlastimila Uhlára, scenáristu, fotografa a literáta Mariána Minárika-Častovského z Bratislavy a Alenu Ondrejmiškovú z Bojníc, viacnásobnú víťazku Slovenského festivalu poézie Beniakove Chynorany. Program slávnosti obohatila recitáciou básní i spomienkami na festival a ľudí, ktorí sa o jeho dlhoročné trvanie zaslúžili. V hudobno-slovnom pásme účinkovali domáci recitátori básní Valentína Beniakova – Ľudovít Košík, Marián Gajdoš, Mária Kovalíková, Marta Lukoviniová, Katka Chrenková, Johanka Chrenková a Miška Kováčiková, hrou na klavíri pod vedením pani učiteľky Mirky Valkovičovej ich dopĺňali Katka Bóžiková, Miška Kováčiková, Klára Olšová a Mirka Fabiánová. Úvod i záver spomienkovej slávnosti patril básňam V. Beniakova a M. Rúfusa, ktoré zhudobnila Bernadeta Bubeníková, v podaní speváckeho zboru Benetky. Za pekný umelecký zážitok ďakujú všetkým účinkujúcim účastníci podujatia.

Jozef VACVAL

■ VÝSTAVA KOSTÝMOVEJ TVORBY

Dom Matice slovenskej v Dubnici nad Váhom zorganizoval výstavu prác žiakov odboru Scénickej kostýmovej tvorby Strednej umeleckej školy Trenčín v priestoroch výstavnej sály v MsDK v Dubnici nad Váhom od 19. 2. – 13. 3. 2014. Výstava Suš-art je súčasťou výstav a prezentácií jednotlivých ročníkov odborov Strednej umeleckej školy v Trenčíne. V tomto prípade sa mô-

žeme bližšie zoznámiť s odborom Scénická kostýmová tvorba. Žiaci odboru sa predstavujú prácami, ktoré vznikli v rámci vyučovacích blokov navrhovania, umeleckej praxe alebo sú súčasťou klauzúrnych prác. Stretneme sa tu s tradičnou remeselnou prácou, ale i netradičnými technologickými postupmi a podobami kostýmu v tradičnom i alternatívnom divadelnom priestore. Dobové kostýmy vytvorili študentky tretieho ročníka na konkrétne dielo klasických autorov, akými sú Kupec benátsky od W. Shakespeara alebo Mozartova Figarova svätba. Súčasťou prác sú i štyri orientálne kostýmy z opery Turandot a baletu Bajadera, ktoré sú inšpirované tradičnou východnou kultúrou. V druhom a treťom ročníku sa zadaniami týmu na klauzúrne práce, na ktoré majú žiaci obmedzený čas. Tohto roku vytvorili druhácky variácie na tému Dáždniky s ľudovým ornamentom a tretiačky sa smelo popasovali s témou Fantastické zviera z alternatívneho vesmíru, v ktorom museli využiť UV svetlo ako spôsob nasvecovania čierneho divadla. Tieto modely sa v takejto podobe prezentujú i na fotografiách. Výstavou sa pokúšame priblížiť divákovi divadelný kostým v plošnej návrhovej, ale i finálnej podobe kostýmu či rekvizity, jeho podoby a variácie vzhľadom na žáner a prostredie, v ktorom oživa ako divadelná postava, tvor či objekt.

Kristína HROZNOVÁ

■ ŽIJÚ HISTÓRIU

Priaznivci histórie sa už po druhýkrát zišli v priestoroch Domu MS v Liptovskom Mikuláši, aby si vypočuli zaujímavú prednášku. Po dohode s významným slovenským historikom prof. PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc., zorganizovali pracovníci matičného stánku sériu prednášok venovaných osídleniu Liptova. Devätnásteho februára 2014 mal profesor Uličný ďalšiu prednášku. Zameriaval sa najmä na zemianske osídlenie. Do trinásteho storočia bolo územie Liptova kráľovským majetkom, potom ho kráľ začal rozdávať svojim verným za rôzne služby. Dostali ho rytieri, ktorí

sa preslávili v boji. Takým bol aj český šľachtic Bohumír. Obdaroval tiež chovateľov kráľovských sokolov, chovateľov kráľovských psův a pod. Na darovaných pozemkoch vznikali osídlenia, ktoré sa rozrastali. Zemepáni začínali budovať prvé kostoly, ktoré zasvätili svätcom – Jánovi, Ondrejovi, Mikulášovi, Petrovi, Márii, Anne. Stávali sa tiež ich patrónmi. Okolo kostolov vznikali prvé sídliská. Tieto prednášky majú veľkú poznávaciu, ale aj výpovednú hodnotu o našej histórii, o histórii nášho krásneho Liptova. Pracovníci Domu MS v Liptovskom Mikuláši pripravujú každoročne pre záujemcov o históriu zaujímavé prednášky, na ktoré pozývajú významné osobnosti. Medzi ne patrí aj prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc., ktorý s veľkým záujmom a entuziazmom dokáže rozprávať o dejoch dávno minulých. Tieto historické prednášky našli odozvu, nielen u matičiarov, ale aj v širokej verejnosti v meste. Propagácia histórie regiónu je jednou z dôležitých úloh Matice slovenskej, preto jej treba venovať dostatočnú pozornosť. Pracovníci Domu MS v Liptovskom Mikuláši to robia a teší ich, že dosahujú už aj prvé dobré výsledky.

Peter VRLÍK

■ VYHLÁSENIE

k článku Lucie Krbatovej Matica vydala text, ktorý hani Rómov v denníku Pravda zo 4. marca 2014 - S poľutovaním konštatujeme, že v zborníku Dvadsať rokov slovenskej štátnej samostatnosti z odbornej konferencie, konanej v Košiciach v novembri 2013, sú texty, ktoré sa priečia matičnej linii tolerancie a odmietania prejavov rasovej, náboženskej a politickej intolerancie, pretože to odporuje jej princípom, na ktorých bola založená. Na vydaní brožúry sa podieľal Politologický odbor Matice slovenskej, ktorého predsedom je Roman Michelko. Publikáciu vydali bez vedomia príslušných matičných orgánov. Dištancujeme sa od takéhoto postupu a vyvodíme z toho primerané dôsledky.

Za Maticu slovenskú
Marián TKÁČ, predseda

INZERCIA

Oznámenie o zvolaní riadneho valného zhromaždenia

Predstavenstvo akciovej spoločnosti NEOGRAFIA, a. s., so sídlom Sučianska 39A, 038 61 Martin-Priekopa, IČO 31 597 912, zapísanej v obchodnom registri Okresného súdu Žilina, v odd. Sa, vl. č. 181/L, na základe uznesenia predstavenstva a v súlade s čl. VIII., ods. 4 a 6 stanov a. s. zvoláva RIADNE VALNÉ ZHROMAŽDENIE spoločnosti NEOGRAFIA, a. s., so sídlom Sučianska 39A, 038 61 Martin-Priekopa, IČO 31 597 912, ktoré sa uskutoční 15. apríla 2014 o 13.30 hodine v závodnej jedálni v sídle spoločnosti.

PROGRAM:

1. Otvorenie
2. Voľba orgánov riadneho valného zhromaždenia
3. Výročná správa predstavenstva o výsledkoch podnikateľskej činnosti spoločnosti za rok 2013
4. Riadna individuálna účtovná závierka spoločnosti za rok 2013, návrh na vysporiadanie výsledku hospodárenia za rok 2013
5. Stanovisko dozornej rady k riadnej individuálnej účtovnej závierke za rok 2013, k návrhu na vysporiadanie výsledku hospodárenia za rok 2013 a správa o činnosti dozornej rady v roku 2013
6. Schválenie výročnej správy, riadnej individuálnej účtovnej závierky za rok 2013 a návrhu na vysporiadanie výsledku hospodárenia
7. Schválenie nadobudnutia vlastných akcií spoločnosti
8. Odvolanie a voľba členov dozornej rady
9. Informácia o podnikateľskom zámere na rok 2014
10. Schválenie audítora na overenie účtovnej závierky za rok 2014
11. Záver

Riadna individuálna účtovná závierka spoločnosti za rok 2013 a mená osôb, ktoré sa navrhujú za členov dozornej rady, sú akcionárom k dispozícii na nahliadnutie v sídle spoločnosti (Sučianska 39A, 038 61 Martin-Priekopa) v sekretariáte generálneho riaditeľa č. dveri 201 v termíne od 14. 3. 2014.

Prezentácia akcionárov sa začne tridsať minút pred začiatkom riadneho valného zhromaždenia a skončí sa o 13.30 hodine. Akcionár je pri prezentácii povinný predložiť doklad o totožnosti. Pri zastupovaní treba predložiť úradne overené splnomocnenie.

Rozhodujúcim dňom na uplatnenie práva účasti na riadnom valnom zhromaždení je 15. 4. 2014.

V Martine 27. 2. 2014

Mgr. Stanislav Muntág, v. r.
predseda predstavenstva

Ing. Emanuel Balážia, v. r.
člen predstavenstva

R - 2014016

PRIPOMÍNAME SI

15. marca

– pred sto sedemdesiatimi rokmi sa narodil významný slovenský stavitel' a organizátor národného života Slovákov v Uhorsku Ján Bobula (1844 – 1903), nositeľ Rytierskeho kríža cisára Františka Jozefa za architektúru, o. i. projektovateľ prvú budovu Matice slovenskej v Martine

– v roku 1939 (pred sedemdesiatimi piatimi rokmi) Národná rada moravských Slovákov uvítala vyhlásenie Slovenského štátu a žiadala o pripojenie krajov, obývaných moravskými Slovákmi, k novému štátu; v čase, keď Nemci obsadili české kraje, to už bolo bezpredmetné

– pred štyridsiatimi rokmi zomrel v Mnichove právnik a významný politik prvej Slovenskej republiky Ferdinand Ďurčanský (1906 – 1974)

– desať rokov od smrti spisovateľky Márie Ďuričkovej (1919 – 2004)

16. marca

– v roku 1939 nemecké vojská dokončili obsadzovanie českého územia, prezident ČSR Emil Hácha oznámil vytvorenie Protektorátu Čechy a Morava; sedemdesiate piate výročie

– pred desiatimi rokmi zomrela spisovateľka Hana Zelinová (1919 – 2004)

17. marca

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi (1939) sa na Slovensku začalo jazdiť vpravo

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel významný slovenský architekt Ján Štefanec (1903 – 1989)

18. marca

– desať rokov od smrti jedného z najlepších našich filmových režisérův a scenáristův Martina Hollého (1931 – 2004); spomeňme aspoň filmy Havrania cesta, Prípad pre obhajcu, Balada o siedmich obesených, Medená veža, Orlie pierko, Signum laudis

19. marca

– pred štyristo desiatimi rokmi (1604) bol v Bratislave jeden z najväčších požiarov, ktorý spustošil veľkú časť mesta

– pred päťdesiatimi rokmi (1964) dali v Bratislave do prevádzky prvý generátor neutrónov v ČSR

– pred štyridsiatimi rokmi zomrel jeden z iniciátorův justičných vražd a zločinův komunizmu na Slovensku Karol Bacilek (1896 – 1974)

20. marec

– dvesto rokov od smrti autora rozsiahlych dejín Uhorska Jána Kristiána Engela (1777 – 1814)

– pred sto šesťdesiatimi piatimi rokmi (1849) dvadsaťosemčlenná slovenská delegácia predložila panovníckemu dvoru, ktorý sídlil po vypuknutí revolúcie vo Viedni v Olomouci, náš prosbopis – požiadavky na národnú rovnoprávnosť v obnovenej monarchii, viedol ju katolícky kňaz zo Zvolena Jozef Kozáček

– deväťdesiatin by sa bol dožil neopakovateľný slovenský herec Jozef Kroner (1924 – 1998)

21. marca

– pred dvesto deväťdesiatimi rokmi (1724) začala v Bratislave pôsobiť Uhorská kráľovská miestodržiteľská rada, najvyšší orgán Uhorska, zastupujúca panovníka, ktorej predsedal palatín; Bratislava sa tak okrem korunovačného mesta stala aj hlavným mestom Uhorska

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi (1919) sa maďarskí bolševici pod vedením Bélu Kuna zmocnili vlády a vyhlásili Maďarskú republiku rád

(jč)